

Ernests Spīcs

Mārtiņa deju grāmata

Latviešu tradicionālā deja

2. burtnīca

Mārtiņa deju grāmata

2. burtnīcas audio pielikums

N M-2
13325

Mārtiņa deju grāmata
Latviešu tradicionālā deja

Šis audioieraksts

ir

papildmateriāls,

2. burtnīcas audio pielikums

EKC-2003-mdg2a-cd1

kas paredzēts 2. burtnīcā

publicēto deju apgūšanai

0303079080

M-2
13325

N

Ernests Spīčs

MĀRTIŅA DEJU GRĀMATA

Latviešu tradicionālā deja
2. burtnīca (2. izdevums)

Latvijas Universitāte
Rīga 2003

Spīčs E. Mārtiņa deju grāmata. Mūsdienu latviešu tradicionālā deja – 2. burtnīca. :– Rīga: LU, 2003.– 48.lpp.

Otrajā 2. burtnīcas izdevumā ievietotas fotogrāfijas, papildināti deju apraksti un izlabotas atrastās kļūdas. Kopā ar šo burtnīcu iespējams iegādāties CD ar mutiskiem autora komentāriem par katru deju un īsiem deju mūzikas piemēriem.

**Latvijas Nacionālā
bibliotēka**

Veltījums:

Deju izdevums "Mārtiņa deju grāmata" ir veltīts mana dēla Mārtiņa piemiņai.

Pateicības:

Paldies visiem deju skolotājiem, kas sniedza savus ieteikumus un papildināja 2. burtnīcas saturu ar vērtīgām ziņām. Paldies Dandaru deju dejotājiem un mūziķiem, Rijas deju dejotājiem un Kokles spēlmanēm. Paldies Guntim Pakalnam par rūpīgo teksta rediģēšanu un padomiem, Paldies Valdim Muktupāvelam par atkārtotu mūzikas rediģēšanu un Ilmāram Milleram par nošu ievadišanu datorā. Paldies Dzintaram Liepiņam par filmēšanu un fotografēšanu. Paldies visiem dejas draugiem, kas piekrita fotografēties, vai tika nofotografēti, neprasot atļauju. Paldies Austrai Čepeļevskai, Dzidrai Rijniecei, Ulfam Sandstrēmam un Jānim Kleperim par iespēju izmantot personiskos fotoarhīvus. Paldies Rīgas Latviešu biedrībai, Brīvdabas muzejam un citiem draugiem, kuri atbalsta tradicionālo deju.

© Ernests Spīčs, 2000

© Ernests Spīčs (teksts, foto un deju apraksti), 2003

Nododu dejojāju un deju skolotāju vērtējumam "Mārtiņa deju grāmatas" otro tradicionālās tautas dejas burnīcu. Burnīcā ir pāru deju apraksti ar notīm, vārdiem, ziņām par dejas izcelsmi, variācijām un to veidošanas likumsakarībām, kā arī noderīga informācija tiem dejas draugiem, kam ir svarīga dejas noskaņa un raksturs. Burnīcas ievaddaļā lasītājs atradīs atbildes uz jautājumiem par tradicionālās dejas vietu un lomām mūsu "postmodernajā" sabiedrībā, kā arī sistematizētu dejas soļu, lēcieni un soļu kombināciju aprakstu.

Šajā burnīcā katram dejas nosaukumam ir klāt dejas pēdējās interpretācijas izcelsmes vieta. Tas varbūt atvieglos darbu tiem cilvēkiem, kas grib zināt, kurā novadā, kādu deju deju. Grūtāk ir ar tādām dejām, kuras deju visā valstī. Labi zināmo *Mugurdanci* varam saukt par *Alsungas Mugurdanci*, jo tas izveidots pēc Alsungas koklētāja Nikolaja Heņķa stāstījuma, bet otrs labāk zināmais *Mugurdancis* ir no Rucavas un tādēļ saucams par *Rucavas Mugurdanci*. Varbūt ar laiku uzzināsim par citās vietās dejojotiem mugurdančiem. Savulaik tā bija visai izplatīta deja. Tas pats attiecas uz *Plaukstīņpolku*, *Trakojaku*, *Skroderi* un vēl citām iecienītām dejām.

Ipaši jāatzīmē, ka deja *Krustpils Madaliņa* ir restaurēta no īsiem fragmentiem. Šī restaurācija ir izdevusies, jo *Madaliņu* bērni un jaunieši labprāt deju. Tomēr, ja kādam ir ziņas, ka šo deju dejojā citādāk, lūdz par to mani informējiet (tel. 7222976).

Vairāku folkloras un deju kopu vadītāji man stāstīja, ka pamatīgas pūles sagādāja pirmajā burnīcā publicētās dejas *Šotis* apguve. Arī šajā burnīcā ir dejas, kas var sagādāt grūtības. Jāuzmanās, mācoties *Bramberģes Bučupoli*, jo šai dejai ir *Šotim* līdzīga ritmika.

Jāteic, ka pāru dejas un dančus, kurus laižu klajā šī izdevuma ietvaros, senāk dejojā pieauguši cilvēki. Tagad deju apgūst bērni un jaunieši tradicionālās kultūras pārmantošanas mērķprogrammas ietvaros un ārpus tās.

Ceru, ka "Mārtiņa deju grāmatas" otrā burnīca lieti noderēs deju skolotājiem, dejas draugiem un citiem interesentiem. Kā arvien būšu pateicīgs par jebkuru atsaukumi.

Kas ir tradicionālā deļa?

Tradicionālā deļa ir folkloras žanrs, ko sauc arī par deļas folkloru, horeogrāfisko folkloru, sadzīves horeogrāfiju, tautas horeogrāfiju, tautas deļu, etnodeļu, tradicionālo tautas deļu, autentisko deļu, etnogrāfisko deļu u.c. Tradicionālā deļa kā folkloras žanrs būtiski atšķiras no skatuves deļas kā mākslas žanra. Tradicionālās deļas būtiskas pazīmes: 1.– tā ir process, nevis mākslas darbs noteiktās laika un telpas robežās, 2. – tā top uz vietas, deļošanas procesā un deļas radītājs ir pats deļotājs, 3. – tapšanas procesā nozīme ir deļošanas situācijai, tradicionālām deļas formām, t.i., deļošanas tradīcijai un muzikantu vai pašu deļotāju radītajam ritmam, 4.– tā kalpo saskarsmes radīšanai un prieka izteikšanai. Latvijā tradicionālā deļa lēni atdzimst pēc pārtraukuma, ko radīja padomju periods.

Latvijas PSR Kultūras ministrija 1960. gadā ieviesa Tautas kolektīva goda nosaukumu, lai apbalvotu izcilākos mākslas kolektīvus. Deļu kopas, kuras deļoja skatuves deļas, saņemot šo nosaukumu, tika nosauktas par Tautas deļu ansambļiem. Šāds process notika visā bijušās PSRS teritorijā un tika veikts saskaņā ar komunisma ideoloģijas izplatīšanas stratēģiju. Vēl tagad ļoti daudzi cilvēki tādēļ tradicionālo deļu neatšķir no skatuves deļas.

Skatuves deļa ir deļas mākslas žanrs, kuru sauc arī par stilizēto tautas deļu, pašdarbības deļu, tautas skatuvisko deļu, tautisko deļu, deļu stilizācijām u.c. Skatuves deļu mēs varam vērot koncertos, deļu svētkos un pat folkloras festivālos, ja festivāli veltīti deļu stilizācijām. Tradicionālo deļu deļojam sadzīvē, lielākoties tradicionālajos svētkos. Ir folkloras festivāli, kas veltīti tieši tradicionālajai deļai. Viegli stilizētas tautas tradicionālās deļas, kas piemērotas skatītāju uztverei, sauc par tautas deļu apdarēm.

Kā pierakstīt deļu?

Vēsturiski Latvijā izveidojusies metode deļas kustības aprakstīt vārdiski. Tāds kustību pieraksts atgādina instrukcijai līdzīgu sacerējumu. Paejot laikam, šādus kustības aprakstus saprast kļūst grūtāk. Ko, piemēram, nozīmē Latviešu folkloras krātuves sakrātajos deļu aprakstos tik bieži sastopamā frāze *iet kā parasti?* Tagad mēs nezinām, kā bija parasti agrāk. Kā, piemēram, saukt deļu, ja folkloras pierakstos tā daudzkārt apzīmēta ar

tik ietilpīgo vārdu *dancis*? Kā saprast Latviešu folkloras krātuves arhīvos sen pierakstītu vēstījumu, ka kādu norisi *dažreiz iet kā rotaļu, bet dažreiz dej kā danci*?

Tomēr no dejas apguves efektivitātes viedokļa pirmajā vietā jāliek sarīkojums, kurā visu var ieraudzīt un dejot līdzī kādam, kurš māc. Šādā sarīkojumā varbūt tikai retais spēj apgūt uzreiz visas dejas nianšes. Toties dejas laukuma gaisotni var sajūst jau pirmajā brīdī. Precīzāk deju var iemācīties, ja ir skolotājs, kurš palīdz. Vārdiski deju apraksti sniedz papildu informāciju, kas var sekmēt ātrāku deju apguvi. Ļoti svarīgi, lai apraksts būtu ērti lietojams. Aprakstu var lasīt un mēģināt deju un tās variācijas saprast ar prātu. Tas ir ļoti noderīgi, ja cilvēks pats grib visu izpētīt. Tomēr jebkurš drukāts dejas apraksts (arī šis) jāuztver kā papildmateriāls tradicionālo deju apguves kursos, semināros, deju klubos u.c.

Par deju nosaukumiem

Deju nosaukumi tapuši tajā laikā, kad dejas pierakstītas. Pirmie latviešu deju nosaukumus min sveštautiešu ceļotāji. Piemēram, ir minēta deja *Kikets*. Nezinot latviešu valodu, nevar pateikt, ka domāta dejas kustība *ķikēšana*, kuru Jurjānu Andrejs nosauc arī par *kautrēšanos*.

20. gadsimta sākumā izdotajā Latvju tautas mūzikas materiālu piektajā grāmatā “Dejas” Jurjānu Andrejs lieto tādus deju nosaukumus, kādus dzirdējis no veciem muzikantiem. Jurjāns atzīmē, ka ļoti daudz deju ir ar nelatviskiem nosaukumiem, bet citām dejām nav zināms to izvešanas veids (norise). Lūk, daži deju nosaukumi – *Allegro, Anglēze, Anlemaski, Ačikops, Barino, Balabaska, Bička, Ciganovskis* utt.

No 1920. līdz 1940. gadam top daiļi deju nosaukumi. Ļoti skanīgi ir deju nosaukumi, kuri veidoti atbilstoši izcelsmes vietai – *Rucavietis, Alsungietis*. Šie nosaukumi nav seni un to nekad savu deju apzīmēšanai nav lietojuši Rucavas vai Alsungas iedzīvotāji. Par *Rucavieti* tika nosaukta Četrpāru deja, kuru 1935. gadā Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā demonstrēja Rucavas iedzīvotāji. Rucavā savulaik bija izplatīts paņēmiens dejas nosaukumus atvasināt no dejojāju skaita, piemēram, *Deviņdancis* ir deja deviņiem dejojājiem. Tur pierakstīts arī *Sešdancis, Piecdancis* utt. Nacionālā romantisma laika liecinieki ir arī valodas labskanības dēļ pārveidotie deju nosaukumi: no

Trakā šēna tapa Jautrā vija, no Nīcas Plakanpauša tapa rātnais Plakanais dancis utt.

Ļoti labskanīgi ir tādi deju nosaukumi – *Diždancis, Maģais dancis...* Tomēr jāatzīst, ka šie vārdi kā īpašvārdi tradicionālo deju nosaukšanai nebūtu jālieto, jo tautā tie lietoti kā sugas vārdi. Kurzemē par diždančiem sauca kadriļas, kuras dejo četri krustā nostājušies pāri. Tātad katrā ciemā var būt savs diždancis, kurš norises ziņā stipri atšķiras no cita ciema diždanča. Latgalē šādas dejas sauc par lielajām jeb garajām kadriļām, bet Vidzemē par krustdejām.

Kas ir dejas valoda?

Dejas soļi ar neikdienišķumu un ritmiskumu atšķiras no ikdienišķiem soļiem, tāpat kā dejas valoda atšķiras no ikdienā lietotās kustību valodas. Soļi, aptvērieni, satvērieni, kāju un roku stāvokļi, soļu kombinācijas ir dejas valodas sastāvdaļas, kuras dažkārt sauc par dejas izteiksmes līdzekļiem jeb leksiku. Dejojot cilvēks cenšas izteikt savu prieku tā, lai par to uzzina pārinieks, apkārtējā sabiedrība, daba un Dievs. Mūsu deju kustības ir kustību valodas zīmes, kurām ir kāda zināma nozīme. Kustības dejojot cilvēks sakārto atbilstoši dejas valodas likumībām,

Dejas valodai ir trīs vienlaicīgas *gramatikas* (auguma izteiksme, rituma raksts, dejas zīmējums). Tas nozīmē, ka, veidojot deju – ar kustībām kaut ko izsakot, mums jāseko līdzī vismaz trim dažādām likumu kopām.

Auguma izteiksme (arī auguma valoda). Nez kāpēc izveidojies pieņēmums, ka mums – latviešiem ir ļoti mazkustīgs augums, t.i., auguma valoda ir neattīstīta. Tautas dziesmas liecina pavisam ko citu – piemēram, tautu meita ir lokana kā niedrīte.

Rituma raksts ir tas, ko mēs izdancojam ar kājām. Katrai dejai ir vienreizējs raksts, ar ko tā atšķiras no pārējām. Rituma raksts ir būtiskāks par melodiju un tekstu. Tautas dziesma saka: *...Ar kājām bungas situ, ar mutīti stabulēju.*

Dejas zīmējums, ko mēs katrs un visi kopā izveidojam telpā ar saviem augumiem. Zīmējums ir reizē statisks un dinamisks (kustīgs). Mēs redzam, ka dejojotāji stāv un varam iztēloties līkni, ko dejojotāji “zīmē” telpā. Dejas zīmējums ir salīdzināms ar ornamentiem, ko mēs sastopam etnogrāfijā, piemēram, cimdu, jostu raksti.

Dejas leksika mainās līdz ar laiku. Tagad mēs kustamies savādāk, nekā to darīja mūsu senči. Atšķirība nav liela, jo daudz vairāk ir kopīgā nekā atšķirīgā. Izmaiņas ar laiku notiek ritma virspusējā, nenoteiktajā līmenī. Ritma noteiktais līmenis ir ritma atslēga. Katrai dejai tāda ir. Tiesa, arī ritma atslēgas var tikt nomainītas.

Ar kādiem soļiem jādejo?

Lai apgūtu dejas soļus, nepieciešams atteikties no ikdienišķuma saavā gaitā, iešanas manieres un stila. Vienkārši un dabiski ir atdarināt dzīvnieku un putnu gaitu, jo tiem piemīt izteikts soļu individuālisms. Labs dejotājs spēj iejusties jebkura radījuma "ādā" un ar soļiem, kustībām, pozu utt. izteikt savu attieksmi pret apkārtējo.

Pieci dejas pamatsoļi ir **gājiens, teciņš, skrējiens, pievilciens un pieliciens**. Jebkuru no šiem soļiem var dejojot uz priekšu, atpakaļ, sānis vai griezienā. Gājienu, teciņu un skrējienu var izdarīt arī uz vietas. Pamatsoļus var dejojot jebkurā ritmā. Tas nozīmē, ka ar jebkuru pamatsoli var nodejot jebkuru deju. Teciņus soli var uzskatīt par starpsoli starp gājienu un skrējienu. Tas atsevišķi izdalīts tādēļ, ka tradicionālajā dejā tiek lietots ļoti bieži. Teciņus soli uz vietas sauc par **mīņāšanos** un **mīdīšanos**. Gājiens un pieliciens labi sader ar lēnu ritmu, teciņš un pievilciens ar vidēju ritmu, skrējiens ar ātru ritmu. Var dejojot arī lēnu skrējienu vai ātru gājienu, bet kustības nebūs saderīgas un dejojotājs izskatīsies komiski. Šo dejas soļu stabilas un izplatītas variācijas ir **pievilciena** un **pieliciena** soļi. Tad ritms nav vienmērīgs, bet nedaudz "klibojošs" vai "lēkājots". Trīsdaļīgā ritmā dejojotus pamatsoļus sauc par **trīsoļiem**.

Pieci dejas pamatlēcieni ir **uz vienas kājas, uz abām kājām, no vienas uz otru kāju, no vienas uz abām kājām un no abām uz vienas kājas**. Ja ņemam vērā, ka dejojot uz labās un kreisās kājas, tad pamatlēcieni skaitu varam paplašināt līdz deviņi. Interesanti, ka tautas dziesmās minēts "deviņdanču kumeļš". Pamēģiniet izlēkt deviņus dažādus lēcienus – tad uzziņāsiet, kāds tas ir. Arī pamatlēcienus var lēkt uz priekšu, atpakaļ, uz sāniem, griežoties un uz vietas. Lēcienus izvēlamies, ja dejojšana ir sparīga, ja prieku cenšamies paust visaugstākā pakāpē.

Kājas celšanas augstumi ir trīs – pie potītes, pie ikra un pie ceļa. Sparīga dejošana saistīta ar augstu kāju celšanu. Valda klūdains pieņēmums, ka tradicionālajā dejā kājas nav jāceļ augstāk par potīti.

Kāju celšanas augstums saistīts ar dejas ritmu tādējādi, ka kājas jāceļ augstu tad, kad to prasa ritms. Dažādu ieražu rituāli liecina, ka augsta kāju celšana dejojot ir saistāma ar auglību. Tā pieklājas, ka meitas kājas ceļ zemāk nekā puīši. Ir dažas dejas (*Plāņu Jandālis*), kur to neievēro.

Kājas turēšanas virzieni ir trīs – **kāja auguma plāknē, kāja izvīrīta uz priekšu, kāja atvīrīta atpakaļ un kāja novīrīta uz sāniem**. Virzieni šeit nosaukti izplatības kārtībā, tātad visizplatītākais kājas turēšanas virziens latviešu tradicionālajā dejā ir kāja auguma plāknē.

Kājas pēdas stāvokļi ir divi – **nostiepta pēda un nenostiepta pēda**. Pēdas nostiepums raksturo dejošanas stilu. Kustības ar nostieptu pēdu ir maigas, mierīgas, līgas, klusas, precīzas un sievišķīgas. Kustības ar nenostieptu pēdu ir uzstājīgas, skaļas, sparīgas un vīrišķīgas. Ja kādam izdodas dejojot, vienmēr un visur kājas liekot uz pilnas pēdas, tad par to nevajag uztraukties – vienkārši viņš visas dejas dejoj kā lācis, bet lācis mūsu folklorā ir raksturots kā diezgan labs dejojotājs.

Pēdu izvērsums cilvēkiem ir iedzimts. Tradicionālajā dejā netiek lietots īpaši (mākslinieciski) kopts pēdu izvērsums kā klasiskajā dejā. Pāru dejās pēdu izvērsums starp pirkstgaliem nav lielāks par 90°. Sānis dejojot kustībās tas ir atkarīgs no iedzimtības. Izvērstas pēdas tiek lietotas puīšu sacensību dejās, masku dejās un, dažkārt, auglības rituālos.

Pēdu attālums. Latviešu tradicionālajā dejā ir pieņēmums, ka pēdas dejojot jātur kopā. Pretējais tiek uzskatīts par novirzi no normas. Par to liecina apdziedāšanās dziesmu teksti. Piemēram – *Ko tas Jānītis izplešus danco?! Circeņi cisciņas izrubinājuši*.

Tradicionālajā dejā lietotos deju soļus vispilnīgāk aprakstījis etnohoreologs H. Sūna savā grāmatā “Latviešu sadzīves horeogrāfija”. Viņš katram dejas solim ir piemēklējis sistemātisku nosaukumu un tas ir ļoti ērti pētniekiem un profesionāliem deju skolotājiem. Tautā soļu nosaukumus veido, izmantojot tēlainus salīdzinājumus, piemēram – “iet kā lācis”, “lec kā kaza”, “tek kā cielaviņa”. Dejas soļu kombinācijas raksturotas precīzāk – vieglā polka, trakā polka, klusā polka. Ar šādiem tēlainiem salīdzinājumiem var ļoti precīzi izteikt dejošanas stilu, raksturu, noskaņu un dažreiz soļu rakstu.

Soļu kombinācijas sastāv no pamatsoļiem un pamatlēcieniem. Tās katrs var veidot pēc saviem ieskatiem, tā variējot līdz bezgalībai. Tradicionālajā dejā tomēr ir nostiprinājušās noteiktas soļu kombinācijas, kam tauta devusi labi saprotamus nosaukumus. Izplatītas soļu kombinācijas ir polka un tās variācijas, kuras ieguvušas savus nosaukumus. Gandrīz tikpat izplatītas soļu kombinācijas ir galōps, žīga, palēciens, divsoļu polka.

Polka ir divdaļīgā ritmā lecama deja, kuras būtiska pazīme ir lēciens, ko izdara visbiežāk uztaktī uz vienas vai uz abām kājām. Tā ir deja ar noteiktu ritma atslēgu (ritmoformulu). Apgūstot ritma atslēgu, dejojājs spēs dejojot polku pie jebkurām mūzikas variācijām. Senāk par pilnu polkas soli uzskatīja kustību divās taktīs. Ja kustību sākam ar labo kāju ir labā, kreisā, palēciens no labās uz labo, tad seko kreisā, labā, palēciens no kreisās uz kreiso.

Polkas nosaukumā iekļausim pamatsoļa nosaukumu, ar kuru tā tiek dejota. Tātad **skrējiena un tecīņus polku** dejoj attiecīgi ar skrējiena vai tecīņus pamatsoļiem. Jādomā, ka tecīņus polka varētu būt viena no senākajām soļu kombinācijām, kurās parādās polkas ritms.

Pievilciena un pieliciena polkas dejoj ar pievilciena un pieliciena soļiem. Abas bieži vien dejoj, griežoties. Tad mēs to visbiežāk saucam par *Apaļo polku*. Iespējams, ka senāk to sauca par riņķa danci vai apaļo danci.

Galopa polka ir līdzīga pievilciena polkai, tikai pamatsolis ir lēkšu jeb aulekšu solis (soļu kombinācija), kuru svešvārdā sauc par *Galopu*.

Vieglajai polkai ir raksturīgs šūpojošs pārmaiņus solis. Palēciens ir nemanāms, bet visbiežāk tā vispār nav. Šo bieži dejoj pa vienam negriežoties. No visām polkām šī mūsdienās vislabāk saglabājusies. To dejoj arī tādos deju sarīkojumos, kuros citas tradicionālās dejas nedejoj. Īpaši slidošu Vieglo polku dejoj Bulānā. Tāpēc šo polka variāciju saucu par Bulānas polku.

Divsoļu polku dejoj, katrā taktī divreiz palecoties uz vienas kājas. Dejoj ļoti dažādi, piemēram, augstu palecoties, noliecoties, uzsverot pirmo soli, slidoši, atsperīgi utt. Šo *Polku* visbiežāk dejoj kā *Apaļo polku*. Tādu soļu kombināciju var saukt arī **par soli ar palēcienu**.

Polka mūsdienās ir ļoti iemīļota. Žēl tikai, ka vairs neatradīsim tik lielu tās variāciju dažādību kā sendienās.

Ziņas par deju

Dejas norisi Latviešu folkloras krātuves zinātniskās ekspedīcijas dalībniekiem stāstījusi Anna Lāčgalva, bet melodiju dziedājusi Berta Puķīte no Abrupes (Vidzeme). Šī savdabīgā deja abu teicēju jaunībā (aptuveni 1900.g.) dejota tikai godos, lai izlūgtos "kukuli".

Vēžu dancis ir viens no senākas cilmes dančiem, salīdzinot ar citām pāru dejām, kuras mūsdienās deju. Uz to norāda gan nekomplētās soļu kombinācijas, gan divreiz četru taktu uzbūve (jaunākās pāru dejās katras četras taktis atkārtoti divreiz), gan teicēju minētais, ka to dejojā tikai godos, t.i., deja bija godu rituāla daļa. Iespējams, ka teksta un arī melodijas motīvos ir jaunāka laika ietekmes, jo daudzviet Latvijā savulaik dejojā *Vēžu dejai*, iespējams, ir kopīga cilme ar Rietum- un Ziemeļeiropā zināmo *Vēršu deju*, kurā visbiežāk divi dejojāji savstarpēji sacenšas veiklībā un spēkā.

Dejas raksturs

Abrupes Vēžu dancis ir dancis, kas ļauj dancotājiem parādīt izveicību un labu ritma izjūti. Dancošana kļūst ļoti aizraujoša, ja pārinieki attēlo vēžu gausās un stīvās kustības, neaizmirstot augstu palēkties un draudoši kustināt "spiles". Īsti danča "garšu" var izjust tad, ja pamēģina dziedāt arī lēcieni laikā. Nez kā mūsu vecie tēvi to varējuši?

Pirmajā daļā (*Žīga*) jāpievērš uzmanība palēciena augstumam un ritmiskumam. Ir svarīgi izturēt pozu pēc lēciena. Rokas var turēt gar sāniem, vai ar tām atdarināt vēža spiļu stīvās kustības.

Otrajā daļā (*Baidišana*) pāriniekiem jādejo, tuvojoties un attālinoties vienam no otra. Otrās daļas variācija: kāju piesitienus var izdarīt, griežoties uz vietas sadotās rokās.

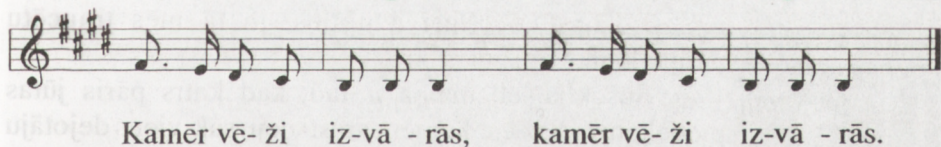
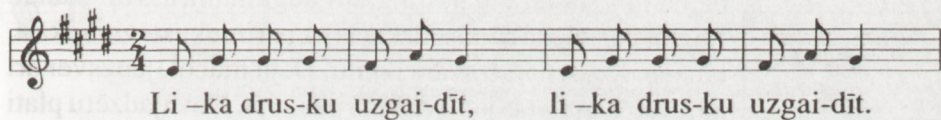
1.foto: Žīgu rāda Dandari

2.foto: Baidišanu rāda Dandari

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Pārinieki nostājas līdzās aplī ar seju pa dejas ceļu – meita apļa ārpusē, puisis – iekšpusē. Rokas – gar sāniem.</p>
<p><i>Žīga</i></p> <p>4 taktis (1.- 4. takts)</p>	<p>1. takts. Dejotāji palecas gaisā un sakrusto kājas. Labo kāju krusto pāri kreisajai. Pozu ar sakrustotām kājām iztur līdz takts beigām.</p> <p>2. takts. Dejotāji atkārti 1. takts darbību. Kreiso kāju krusto pāri labajai.</p> <p>3. – 4. takts. Dejotāji atkārti 1. un 2. takts darbību.</p>
<p><i>Baidīšana</i></p> <p>4 taktis, (5.- 8. takts)</p>	<p>5. takts. Dejotāji trīs reizes piesit kājas – labo, kreiso, labo.</p> <p>6. takts. Dejotāji trīs reizes piesit kājas – kreiso, labo, kreiso.</p> <p>7. – 8. takts. Dejotāji atkārti 5. un 6. takts kustības. Visa šī darbība ir pa jokam baidīšana. Pie tam baidītājas ir meitas, bet puīši ļaujas iebaidīties. Pa jokam.</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Ziņas par deju

Jaunībā deļotās dejas norisi atcerējās un Valentīnai Mičulei 1987. gadā ierādīja viņas vadītās folkloras kopas *Viraksne* dalībnieces, tolaik septiņdesmitgadnieces Olga Vaške(*1915) un Olga Broka(*1920). Kopš tā laika atašieniešu folkloras kopa bez sava *Susekļa* neiztiek nevienā sarīkojumā.

No 1989. līdz 1993. gadam deļa bija tik populāra, ka bez tās neiztika nevienā folklorai veltītā sarīkojumā. Tagad – 2003. gadā, deļu galvenokārt deļo, lai darbībā iesaistītu pēc iespējas lielāku sarīkojuma apmeklētāju skaitu. V. Mičule pieļauj domu, ka cilvēkus piesaista deļas jestrā melodija un nedaudz nerātņie vārdi. Preiļu un Krustpils pusē deļai ir daudz variāciju.

3.foto: Griezienu rāda Dandari

4.foto: Sākumstāvokli rāda Riļa

5.foto: Kāju stāvokli rāda Riļa

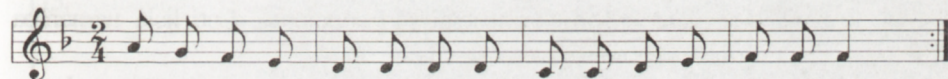
Deļai *Atašienes Suseklis* ir straujš raksturs. Tā izmantojama, lai deļošanā iesaistītu iespējami vairāk klātesošo. Deļa ir laba izturīgiem deļotājiem, jo viena no deļas funkcijām ir fiziskā noguruma sajūtas sasniegšana, ko ar šīs deļas palīdzību var sasniegt līdz tādai pakāpei, kad cilvēks sāk reibt no deļas vien. Svarīgi ievērot to, lai skatītāji nejustos piespiesti deļot tad, kad negribas.

Pirmajā un vienīgajā daļā (*Grieziens*) jāpievērs uzmanība staltai stājai, stingram augumam, ass turēšanai. Jāizjūt pārinieka ritms. Jāskatās uz pārinieku nevis apkārt, lai nepazaudētu līdzsvara izjūtu. Deļu mācot, jāuzsver arī kāju turēšana – tās jātur dabīgā pazīcijā. Nevajadzētu plati ieplest kājas un stipri ietupties, jo tā mēs traucētu pāriniekam.

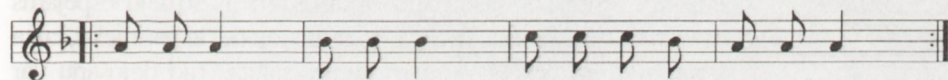
Suseklis jeb maiņa ir tad, kad katrs pāris jūtas pietiekami griezijs. Tomēr parasti deļu sāk viens deļotāju pāris, kurš pēc tam, kad griezijs 8. taktis, iesaista nākošo pāri, utt. Sanāk, ka maiņa notiek aptuveni 2 līdz 4 taktis. Sākumā uzlūdz malā sēdošos vai stāvošos, pēc tam – arī līdzās deļojošos. Galā jau visi maina pārus. Ne vienmēr deļotāji turas stingri pie mūzikas daļām.

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Dejotāji nostājas aplī ar seju viens pret otru. Rokas apliek plecu – vidukļa aptvērienā.</p>
<p><i>Grieziens</i></p> <p>8 taktis (1.-4. takts 2 reizes)</p>	<p>1. – 4. takts. Dejotāji lec uz abām kājām, strauji griežoties uz vietas pret sauli. Grieziens laikā nepārvietojas.</p> <p>5. – 8. takts. Dejotāji maina kustības virzienu – t.i., lec, griežoties pa saulei.</p>
<p><i>Suseklis</i></p> <p>8 taktis (1.-4. takts 2 reizes)</p>	<p>Dejotāji atlaiž rokas, atvadās un atrod sev jaunus partnerus. Tos uzlūdz un deju sāk no sākuma. Uzlūgšana dažkārt aizņem visas 16 taktis. Dejo, neraugoties uz mūzikas daļām.</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Mo-za be - ju, gonūs gō-ju mōlus ne-šu ku- lei - tē.

Ai - jai- jā, tral - la - lā mōlus ne-šu ku- lei - tē.

Atsasādu pī celmeņa,
Taisu mozu cilvieceņu.

As redzieju zaļā pļavā
Divi putni keivējās
Lelais kōpe uz mozū
Mozais asti škurinoj'

Bolta kēve, strupu asti
Tei bej loba mōlu vesti
Jauna meita, kuplu prišku
Tei bej loba škiunī vest.

Mōte, mōte – Līne teica
As vairs cyuku naganeiš.
Kaimiņpuika Mīkus teica,
Ka par sīvu jemšūt dreiz.

Ziņas par deju

Dejas aprakstu pirmo reizi publicējis Jurjānu Andrejs 1921. gadā Viņš raksta, ka šīs dejas mūzika ir no J. Valdmaņa krājuma Bramberģē (Zemgalē). *Polis* ir bieži Kurzemes 19. gadsimta horeogrāfiskās folkloras materiālos pieminēta deja trīsdaļīgā ritmā. Elza Siliņa grāmatā "Latviešu dejas izcelsme un attīstība" uzsver, ka *Bučupoli* dejojā kāzās. Dejas nosaukums, iespējams, saistīts ar tradīciju dejas beigās skūpstīt partneri.

Poli mūsdienu Latvijā dejo kopš 1992. gada, kad zviedru deju pētnieks un skolotājs Mats Nilsons no Gēteborgas ierādīja dejas soļus folkloras svētku "Pulkā eimu, pulkā teku" dalībniekiem. Patreizējo dejas *Bučupolis* interpretāciju izveidojis E. Spīčs 1998. gada novembrī Latvijas Universitātes Deju folkloras kopas *Dandari* nodarbībās.

Skandināvijas zemēs *Polis* ir viena no izplatītākajām un variantos sazarotākajām tautas dejām. dejai ir ļoti liela līdzība ar *Šoti*.

Dejas raksturs

6.foto: Aptvērienu rāda Rija

Bramberģes Bučupolis jādejo viegliem, virs grīdas slidošiem gājiena soļiem, vienlaicīgi sīki sūpojoties. Ļoti liela uzmanība jāpievērš soļu saskaņai.

Dejas nosaukums, iespējams, rosina uz vieglprātīgu noskaņu. Jāuzsver, ka deja prasa ļoti lielu saskaņas līmeni. Šo deju iespējams dejojot vairākas stundas. Tas ir tā, jo saskaņojoties ar pārinieku, laika izjūta zūd, un cilvēku pārņem laimes sajūta. Tad dejošanu var pārtraukt tikai tad, kad cilvēki ir patiesi noguruši.

Pirmajā daļā (*Polis pa dejas ceļu*) pārinieki vienkārši iet pa apli. Lai izprastu dejas soli, var iedomāties, ka viena kāja (puisiem – kreisā, meitām – labā) dejo sievišķīgi sikas kustības, bet otra kāja – lēni vīrišķīgas kustības.

Otrajā daļā (*Polis griezienā*) pārinieki var dejojot, takts otrajā daļā ietupjoties. Tas palīdz savlaicīgāk apgriezties. Skatiens jākoncentrē sevī vai jāskatās uz pārinieku, lai acu priekšā zībošā telpa netraucētu dejojot. Svarīgi sajūst kopīgu asi. Bez ass sajūtas grieziens neizdosies. Irderīgi sākamāpatrenēties, dejojot tikai pusapgriezieni. Ja dejas beigās pārinieki neskūpstās, deju var saukt tikai par *Poli*.

7.foto: Poli pa dejas ceļu rāda Dandari

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Dejotāji nostājas aplī ar seju pa dejas ceļu, puīša labā un meitas kreisā roka sadota plecu vidukļa aptvērienā. Malējās rokas gar sāniem.</p>
<p><i>Polis pa dejas ceļu</i></p> <p>8 taktis (1.– 4. takts 2 reizes)</p>	<p>1. takts – Pirmo soli takts pirmajā daļā puīši sper ar kreiso kāju, otrajā takts daļā – izpauzē, labo kāju turot gaisā, trešajā takts daļā labo kāju noliek līdzās kreisajai. Meitas <i>Poļa</i> kustības izdara, sākot ar labo kāju.</p> <p>2. – 4. takts – Dejotāji atkārti 1. takts kustības. Pāri dejo Poli, griežoties plecu aptvērienā pa dejas ceļu. Plaukstas uz pārinieka pleciem vai lāpstiņām. Elkoņi nedaudz piepacelti.</p>
<p><i>Polis griezienā</i></p> <p>12 taktis (5.– 10. takts 2 reizes)</p>	<p>5. takts – Pirmo soli takts pirmajā daļā puīši sper, kreiso kāju liekot krustām pa labi meitām priekšā, lai sāktu griezienu. Meitas pirmo soli izdara uz vietas. Otrajā takts daļā pāriniekiem veikli jāapgriežas uz vienas kājas (puīšiem labās, meitām – kreisās), vienlaicīgi cieši sakļaujot kopā galvas (imitējot skūpstu). Trešajā daļā pārinieki pabeidz griezienu.</p> <p>6. – 10. takts – Dejotāji atkārti 1. takts kustības.</p>

Melodijas pieraksts

Ziņas par deju

Šo deju 1990. gadā Latvijas Universitātes Deju folkloras kopas *Dandari* dalībniekiem Sibīrijas latviešu ciemā Lejasbulānā (Krievija, Krasnojarskas apgabals) iemācīja šī ciema labākās dejojājas Emīlija Kadaka, Alma Cine, Emīlija Blumberģe un Melbāržu ģimene .

Dejas izcelsme saistāma ar 19. gadsimta populāras modes dejas *Reinlenderis* izplatīšanos Eiropas zemnieku sadzīvē. Uz Lejasbulānu to aizveda latviešu kolonisti. Arī Latvijas teritorijā ir fiksēti dejas pieraksti.

Dejas mūsdienu interpretācija bija populāra Latvijā ap 1992. gadu.

Dejas raksturs

8.foto: Sānsoli rāda Dandari

Bulānas Ēlenderis ir dejojams ļoti viegli un pirmajā daļā ļoti akcentēti. Dejošanas stils ir ļoti līgans.

Pirmajā daļā (*Sānsolis*) jādejo, skaidri akcentējot pirmo un trešo soli. Augums – stalts. Jāievēro, ka dejojāju kustība pa apli notiek arī pārvietojoties pa dejas ceļu uz priekšu. Tas nozīmē, ka dejojāji patiesībā pārvietojas pa likloci (zigzagu).

Otrajā daļā (*Grieziens*) pāriniekiem ļoti veikli jāapgriežas. Kad laiku dejujuši, tad sāk mainīt pāriniekus – kāds sauc: “Šusts!”, kas ir zīme, ka pāriniekiem jāspēr solis uz priekšu t.i. pušiem dejas ceļa virzienā, bet meitām pretī pušiem, t.i., pret dejas ceļu.

Kā variāciju *Bulānas polkas* vietā dejo *Divsoļu polku*, kuras laikā nelēkā tik stipri, kā Latvijā pieņemts citās dejās.

Bulānas polka ir ļoti līdzīga Latgalē izplatītajai *Vieglajai polkai*. Tā ir dejojama ļoti, ļoti viegli un, gandrīz nepieskaroties zemei. Dejas solī nav pieļaujama nekāda lēkāšana.

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Dejotāji nostājas ar seju viens pret otru, un aptveras <i>Valša</i> aptvērīenā. Puiši stāv ar seju pa dejas ceļu, meitas – pret.</p>
<p><i>Sānsolis</i></p> <p>2 taktis, (1.–2. taktis turpinot – 5. – 6. taktis)</p>	<p>1. takts. Pārinieki dejo uzsvētu soli apļa centra virzienā, neuzsvērti pieliek otru kāju un atkal sper uzsvētu soli iesāktajā virzienā. Puisis sāk kustību ar kreiso kāju, meita – ar labo. Kustības laikā, nedaudz pa virzās uz priekšu pa dejas ceļu.</p> <p>2. takts. Dejotāji atkārto pirmās takts kustību ar pretējām kājām, sākot kustību no apļa centra uz āru.</p> <p>Turpinot deju, kustību atkārto arī spēlējot 5.– 6. takts mūziku.</p>
<p><i>Polka</i></p> <p>2 taktis, (3.–4. taktis)</p>	<p>3. – 4. takts. Pārinieki nemainot aptvērīenu, griežas pa dejas ceļu uz priekšu ar viegliem <i>Bulānas polkas</i> soļiem, atrazdamies ļoti tuvu viens atram. Puisis sāk kustību ar kreiso, meita – ar labo kāju.</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Lek-sim be-d-rē, lek-sim be-d-rē, re-dzēs kas mūs ār-ā vilks?

Kas mūs mī-lē, tas iz-vilks, tas iz-vilks, tas iz-vilks.

Ziņas par deju

Šo deju 1990. gadā Latvijas Universitātes Deju folkloras kopas *Dandari* dalībniekiem Sibīrijas latviešu ciemā Lejasbulānā (Krievija, Krasnojarskas apgabals) iemācīja šī ciema labākās dejojājas Emīlija Kadaka, Alma Cine, Emīlija Blumberģe un Melbāržu ģimene. Dejas pieraksta oriģināls glabājas LU Etniskās kultūras centra videoarhīvā.

Dejas gājieni ir līdzīgi *Bulānas Ēlenderim*, bet noskaņa un raksturs pavisam pretēji – kā *Šotim*. Jādomā, ka izcelsme abām dejām ir viena – Eiropas modes deja *Reinlenderis*.

Deju popularizē Latvijas Universitātes Deju folkloras kopa *Dandari*.

Dejas raksturs

Bulānas Trīnīte ir dejojama ļoti viegli. Dejas noskaņa ir romantiska. Raksturs – maigs. Pirmajā daļā jādejo mierīgi, stalti turot augumu. Otrajā daļā pāriniekiem jāaptveras tā, lai izveidojas kopīgs noslēgts aplis.

Pirmajā daļā (*Trīssolis*) jādejo skaidri akcentējot pirmo un trešo soli. Otrais solis nav jāakcentē. Augums – stalts.

Otrajā daļā (*Grieziens*) pāriniekiem, dejojot *Bulānas* polkas soļus, ļoti veikli jāapgriežas. Dažreiz otro daļu muzikanti var nespēlēt, lai dejojāji paši varētu lallināt līdzi.

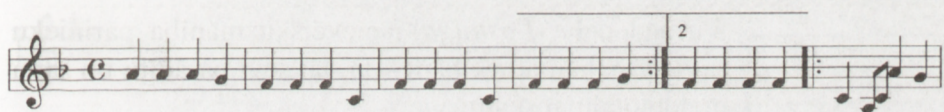
9. foto: Vieglo polku deju
Ceiruleits Dejas sacīkstē
RLB 2001. g.

Bulānas polka ir ļoti līdzīga Latgalē izplatītajai *Vieglajai polkai*. Tā ir dejojama ļoti, ļoti viegli un gandrīz nepieskaroties zemei. Tomēr dejas solī nav pieļaujama nekāda lēkāšana. Kustība ir slīdoša, pat lidojoša.

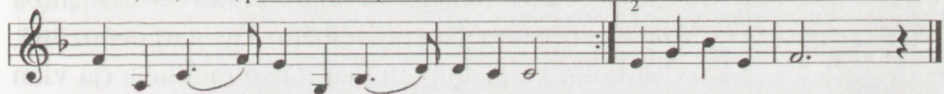
Novērojot dejojājus Latvijā, jāsecina, ka slīdošas polkas te nav raksturīgas kā tas mūsu tautiešiem *Bulānā*.

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Dejotāji nostājas ar seju pa dejas ceļu, puīša labā roka un meitas kreisā roka sadota plecu vidukļa antvērienā. Brīvās rokas sadotas krūšu augstumā.</p>
<p><i>Trīssolis</i></p> <p>8 taktis (1.-4. takts 2 reizes)</p>	<p>1. takts. Pārinieki dejo trīs vieglus pārmaiņus soļus uz priekšu, trešo soli izpauzējot. Pūsis sāk kustību ar kreiso kāju, meita – ar labo.</p> <p>2. takts. Dejotāji atkārto pirmās takts kustību ar pretējām kājām.</p> <p>3. – 8. takts. Dejotāji turpina kustību kā 1. – 2. taktī</p>
<p><i>Grieziens</i></p> <p>8 taktis (5.-8. takts 2 reizes)</p>	<p>5. – 8. takts divas reizes. Pārinieki, nemainot aptvērienu, griežas viegliem Bulānas polkas soļiem, atrazdamies ļoti tuvu viens otram. Pūsis sāk kustību ar kreiso kāju, meita – ar labo.</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Trin, trin, Trīnīt, patrin' duncīt, rāmīsim to rai-bo runcīt'. raibo runcīt'. Trā lala lālā,

lā - lā - lā - a lā-lā-lā - a lā lā lā, lā lā lā lā lā.

Ziņas par deju

Dejas norisi Tautas mūzikas centra (TMC) darbiniekiem 1991. gadā Dignājā (Sēlija) rādīja Ilga Muižniece (*1924). Pieraksta oriģināls glabājas TMC.

Deju TMC tradicionālās dejas pētniece Sniedze Grīnberga ieteica apgūšanai mērķprogrammas “Pulkā eimu, pulkā teku” ietvaros. Pašreizējo interpretāciju izveidojis E. Spīčs 1999. gadā LU Deju folkloras kopā *Dandari*.

Dejas raksturs

Dejai *Dignājas Puisēns* ir rotaļai raksturīga noskaņa. To var iet kā rotaļu, jeb danci vai, kā šeit aprakstīts, dejojot kā pāru deju. Tādēļ tā ir viegli piemērojama visu vecumu cilvēkiem. Bērniem un veciem cilvēkiem tā patiks kā rotaļa un dažkārt kā deja, bet jaunieši to gribēs dejojot tikai kā pāru deju. Labi dejojotāji to prātis novērtēt visos veidos, nelaižot garām iespēju to diet kā danci.

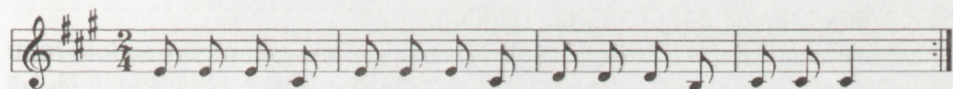
10.foto: Pastaigu rāda
Dandari

Pirmajā daļā (*Pastaiga*) jāpievērš uzmanība pārinieku savstarpējām attiecībām – tā, lai sevi parādītu un savu pretdejojāju apskatītu.

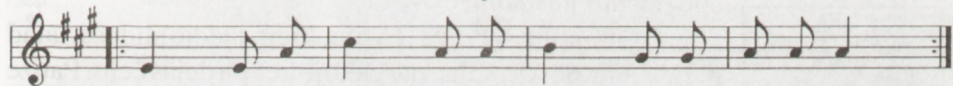
Otrajā daļā (*Grieziens*) vēl vairāk jāpievērš uzmanība pārinieku savstarpējām attiecībām. Tas gan nenozīmē, ka visu laiku kā pieburtam jāskatās otram acīs (ja vien kāds nav patiesi pieburts). Tādās dejās kā šī un *Alsungas Mugurdancis* otrajā dejas daļā ir iespēja dejojot ar acīm. Tādu dejošanu senāk Vidzemē sauca par *Ķikēšanu*, bet Kurzemē par *Kaunēšanu*. Pamēģināsim arī mēs acu deju. Tas ir tik jauki.

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Dejotāji nostājas aplī ar seju pa dejas ceļu. Rokas sakrustotas priekšā (krustiskais satvēriens).</p>
<p><i>Sānsolis</i></p> <p>8 taktis (1.–4. takts 2 reizes)</p>	<p>1.–4. takts. Pārinieki iet astoņus soļus pa dejas ceļu uz priekšu.</p> <p>1. – 4. takts atkārtojot. Pārinieki, nemainot satvērienu, pagriežas un iet astoņus gājiena soļus atmuguriski, turpinot kustību pa dejas ceļu.</p>
<p><i>Polka</i></p> <p>8 taktis (5.–8. takts 2 reizes)</p>	<p>5. – 8. takts. Pārinieki pagriežas ar seju viens pret otru un sadod rokas sānis stieptu roku satvērienā. Astoņus gājiena soļus iet, griežoties uz vietas pret sauli.</p> <p>5. – 8. takts atkārtojot. Nemainot satvērienu, pārinieki griežas pretējā virzienā.</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Puisēns mani ai - ci - nāja zam ū - zū - la ru - nā - tīs.

Rai ri - di rai ri - di rai ri - di ra - la - la!

As naišu zam ūzūla

Ar puiseiti runātīs.

Ūzūlam ir bīza miza,
Puisim šķelma valūdiņ.
Cik nū kūka lapas bira,
Tik nū puīša šķelmi vārdi.

Sūlijāsi mani ņemti,
Pierkt man zelta gredzentiņu.
Pierka, pierka nanūpierka,
Ņema, ņema napaņēma.

Ziņas par deju

Deju no 81. gadu vecās Aperjoda mātes 1954. gadā Inešu ciemā pierakstījis Andrejs Krūmiņš. Teicēja jaunību pavadījusi Dzērbenē (Vidzeme), bet Inešos ieprecējusies, kad jau bijusi divdesmit trīs gadus veca. Latviešu folkloras krātuvē ir arī citas šīs dejas fiksācijas no Dzērbenes pagasta.

11. foto: Valsts prezidente dejo Jūrmalnieci Rīgas biržā sarīkojumā Lielais rotaļnieks 1999. g. 18. nov.

Iespējams, ka deja ir senākas cilmes, jo dejas divas daļas ir katra tikai četras taktis gara.

Latvijas 81. dzimšanas dienā – 1999. gada 18. novembrī, šo deju sarīkojumā Lielais rotaļnieks Rīgas biržās zālē ar bērniem kopā dejoja Valsts prezidente Vaira Vīķe – Freiberga. Aptuveni seši simti bērnu ar prieku dziedāja: "Prezidente uzdancoja par pieciem āboliem..."

Dejas raksturs

Dzērbenes Jūrmalniece ir deja, kas rada jautru, pat nerātņu noskaņu. Deju var dejojot diezgan ilgi jebkurā tempā. Spriežot pēc teksta, var iedomāties, ka deja ir piemērota meitām.

Pirmajā daļā (*Pastaiga*) jāpievērš uzmanība saskanīgām sadoto roku kustībām. Katra dejojāja var iztēloties, kā viņa izturētos, ja satiktu dziesmā apdziedāto jūrmalnieci.

12. foto: Pastaigu rāda Dandari

Otrajā daļā (*Polka*) pāriniekiem jādejo slidošs, tātad pievilciena polkas solis, pārvietojoties pa dejas ceļu. Pauze otrās daļas beigās rosina variēt, piemēram, apstāties un sastingt, kamēr vien muzikanti ietur pauzi.

Variācijas. Jūrmalniece vietā var dziedāt arī par kādas citas pilsētas iedzīvotāju, tikai tad gan vajadzēs dejojot atšķirīgi, jo katrā pilsētā dejo citādāk.

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Pārinieki nostājas līdzās aplī ar seju pa dejas ceļu – meita apļa ārpusē, puisis – iekšpusē. Puiša labā roka sadota ar meitas kreiso roku. Brīvās rōkas – sānos.</p>
<p><i>Pastaiga</i></p> <p>4 taktis (1.–4. takts 1 reizi)</p>	<p>Dejotāji iet astoņus gājiena soļus pa dejas ceļu. Sadotās rokas sparīgi kustina uz priekšu un atpakaļ. Kustību sāk ar labo kāju.</p>
<p><i>Polka</i></p> <p>4 taktis (5.–8. takts 1 reizi)</p>	<p>Pārinieki satveras krustiskā satvērienā un dejo četrus slīdošus pievilciena polkas soļus pa dejas ceļu uz priekšu.</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Jūrmalnie - ce uz - dan - co - ja par pieciemi ā - bo - liem.

Ja es bū - tu jūrmalniece, es pa de - smit ne!

Ziņas par deju

Deju Tautas mūzikas centra (TMC) folkloras vākšanas ekspedīcijai rādījusi Gudenieku pagasta (Kurzeme) teicēja Rozālija Rudzīte (*1929). Dejas apraksts un etnogrāfiskā ansambļa *Gudenieku suiti* iedziedātais dejas pavadījums atrodams TMC izdevumā *Danču izlase II* ar nosaukumu *Pabrauc gabaliņš*.

Starptautiskā folkloras festivāla *Baltica* skatē Skrundā, 1999. gada 5. decembrī *Gudenieku suitu* vadītāja Lidija Jānsone R. Rudzītes stāstīto papildināja ar ziņām par savu tēvu Antonu Kalniņu (*1896 †1985), kurš ap 1930. gadu bijis danču direktors. Danču direktors pie uzvalka nēsājis sarkanu lenti, zinājis visas dejas, tās vadījis, nosaukdams tūres, un sekojis, lai visas kundzes un jaunkundzes tiktu izdancinātas. L. Jānsone zināja stāstīt arī par citu dejas variantu, ko dejujuši pa četri.

Dejai ir līdzība ar Alsungas un Rucavas *Mugurdančiem*. Tas norāda uz šo deju kopīgu izcelsmi.

Dejas raksturs

Gudenieku Gabaliņš ir ilgai dežošanai piemērota deja. To var degot jebkurā tempā atbilstoši deļotāju un muzikantu vēlmei. Bērniem un iesācējiem deļa labāk deļojas, ja kustība notiek aplī pa deļas ceļļu. Labāki deļotāji priecāsies par iespēju deļot brīvi pa visu laukumu, jo tas dod lielāku brīvības izjūtu un ļauj satikties ar citiem pāriem.

Pirmajā daļā (*Sānsoli*) jādeļo, izjūtot pārinieku arī tad, kad tam pagriezta mugura. Dziedāšana palīdzēs labāk izjust deļas noskaņu.

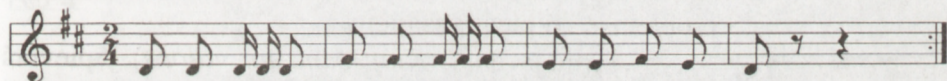

13.foto: Sānsoli rāda Dandari

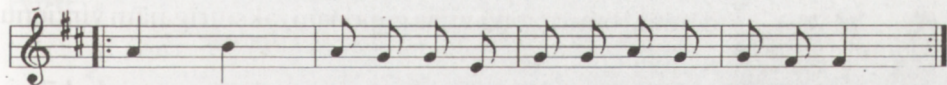
Otrajā daļā (*Elkoņi*) pāriniekiem jādeļo, grieļoties uz vietas. Labāki deļotāji var pārvietoties pa deļas laukumu pēc patikas. Ļoti labi deļotāji mācēs visi vienlaicīgi grieļties elkoņos un pārvietoties pa deļas ceļļu. Otrās daļas variācija. Pārinieki sadodas plecu aptvērienā un deļo Apaļo polku.

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Pārinieki nostājas aplī viens otram pretī. Puisis ar muguru pret apļa vidu, meita apļa ārpusē ar seju pret puisi. Puiša labā roka sadota ar meitas kreiso roku. Rokas pastieptas sānis.</p>
<p><i>Sānsoli</i></p> <p>8 taktis (1.–4. takts 2 reizes)</p>	<p>1. takts. Pārinieki iet trīs sānsolus pa dejas ceļu. Puisis sāk kustību ar kreiso, meita – ar labo kāju.</p> <p>2. takts. Pārinieki pagriežas ar mugurām, izvirzot sadotās rokas uz priekšu un iet trīs sānsolus pa dejas ceļu. Puisis sāk kustību ar labo, meita – ar kreiso kāju.</p> <p>3. takts. Atkārto 1. takts darbību.</p> <p>4. takts. Pārinieki pagriežas ar mugurām, izvirzot sadotās rokas uz priekšu un vienu reizi piesit kāju. Puisis piesit labo, meita – kreiso kāju.</p> <p>1.–4. takts atkārtojot. Atkārto 1.–4. takts darbību, kustību sākot ar pretējām kājām. Kustību beidzot, pārinieki atrodas ar sejām viens pret otru.</p>
<p><i>Elkoņi</i></p> <p>8 taktis (5.–8. takts 2 reizes)</p>	<p>5.–8. takts. Pārinieki ar astoņiem gājiena soļiem griežas labajos elkoņos.</p> <p>5.–8. takts atkārtojot. Pārinieki ar astoņiem gājiena soļiem griežas kreisajos elkoņos.</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Pabrauc gabaliņ', pabrauc gabaliņ', iekrīt grāvī, stop!

Trād - rīd brū-ver-dē-lam baltais kažoks mu-gu-rē.

Kāda meita dziedājusi tā –
Ai, vai, Pumpur Miķel,
Ai, vai, tau nau kaun!

Kāds puisis savā mēldiņā dziedājis pat tā –
Trād rīd, smukā meitiņ', trād rīd tau nau kaun!
Citus pušus tu milēji, mani vien tik ne!

Ziņas par deju

Dejas norisi- 1997. gadā restaurēja Sēlijas novada folkloras popularizētāja Vita Talla. Ierosmi Vitai deva viņas vecmāmiņas Elzas Tomiņas- dziedātā rotaļdziesma par Madaliņu. Vecmāmiņa Elza Vitai pastāstīja, ka ar šo melodiju Krustpils pusē iets rotaļā un dejots. Viņa tikai uzreiz nevarēja atcerēties, kā tieši deja izskatījās. Pa abām ar vecomāti tomēr izdevās atrast dejas norisi.

14. foto: V. Talla Sēļu svētkos Aknīstē 2003. g.

Deju Sēlijas novadā popularizē V. Tallas vadītā folkloras kopā *Raksti*. Pēc pieciem gadiem – 2003. gadā jau varam novērot, ka *Madaliņu* deju arī Valkā, Līvānos un Barkavā. Tātad šī deja neiet mazumā.

Dejas raksturs

Dejai *Krustpils Madaliņa* ir viegla, nedaudz naiva un pat bērnišķīga noskaņa. Tādēļ deja ir piemērota sākumskolas vecuma bērniem. Viņiem tā sagādās prieku un pārsteigumu par savu varēšanu. Deju var dejot arī pirmsskolas vecuma bērni, tikai vijas vietā jāizvēlas spējām atbilstošs gājiens, piemēram, grieziens elkoņos. Tiesa, dažkārt vijas gājiens sagādā problēmas arī pieaugušajiem.

15. foto: Viju rāda Dandari sajūk murskulī un no dejas skaistuma – nekā!

Pirmajā daļā (*Klapēšana un galops*) jāpievērš uzmanība pārinieku kopsadarbībai, lai dejas otrajā daļā dejotāji būtu gatavī vijas gājienam raksturīgajām virzienu maiņām.

Otrajā daļā (*Vija*) jāpievērš uzmanība precīzai darbībai, jo Vija prasa ļoti saskaņotu dejotāju sadarbību, ja nē – viss

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Dejotāji nostājas aplī ar seju viens pret otru. Meitas stāv ar seju pret dejas ceļu, puisi – ar seju pa dejas ceļu.</p>
<p><i>Klapēšana un galops</i></p> <p>8 taktis (1.–4. takts 2 reizes)</p>	<p>1. takts. Dejotāji divas reizes sasiņ plaukstas. 2. takts. Dejotāji trīs reizes piesit kājas. 3. – 4. takts. Pārinieki satveras sānis stieptu roku satvērienā un dejo četrus pievilciena soļus uz apļa vidū. 5. – 6. takts. Dejotāji atkārtoti 1. un 2. takts darbības. 7. – 8. takts. Pārinieki satveras sānis stieptu roku satvērienā un dejo četrus pievilciena soļus uz apļa āru.</p>
<p><i>Vija</i></p> <p>8 taktis (5.–8. takts 2 reizes)</p>	<p>Pārinieki pagriežas viens pret otru un sāk vijas gājienu, dejojot palēciena soli. Kustību sāk ar labo kāju. Ar katru pretimnākošo dejotāju jāsatiekas, jāpasniedz roka un vismaz jāsasveicinās, palokot galvu.</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Ē, ē, Ma-da-liņ, žī-dam rai-bi ka-žo-ciņ'.

Žī-dam rai-bi ka-žo-ci-ņi, cū-kai rai-bi si-vē-ni-ņi.

Ziņas par deju

16.foto: Piltenes prāģeru kapelmeistars Indriķis Rolles

17.foto: I.Rolles meita A.Čepeļevska Līvlist jubilejā 2002.g.

Deju Venspils rajona vairāku folkloras kopu vadītāja Austra Čepeļevska iemācījās no sava tēva Indriķa Rolles, kuram to bija mācījusi viņa māte. Indriķis Rolle 20. gadsimta trīsdesmitajos gados bija lauku kapelas vadītājs Piltenē (Kurzeme). Piltenieši *Rozā polku* dejujuši katrā zaļumbalē, bet muzikantu sastāvā bieži bijusi arī pati Austra, kurai jau no astoņu gadu vecuma tēvs ļāvis spēlēt cītaru.

Tagad deju deju Ventpils pusē, kur to popularizē Austras Čepeļevskas vadītās folkloras kopas. Rīgā to dejoja Latvijas Universitātes kopa *Dandari*.

Piltēni savulaik apmeklēja Valsts prezidents Kārlis Ulmanis un Piltēnes lauku kapelas muzicēšana viņam ļoti iepatikās. 1938. gadā piltenieši pēc prezidenta ielūguma veselu nedēļu viesojās Rīgā, spēlēja Rīgas pilī, dabūja jaunus tautastērpus un slavenu nosaukumu *Piltēnes prāģeri*.

Dejas raksturs

Dejai *Rozā polka* ir nedaudz vieglprātīga, ziņģēm raksturīga noskaņa. Deja ir piemērota jauniešiem, kuri grib uz kādu brīdi baudīt jautru noskaņu. Tā var sagādāt daudz prieka brīžu arī vecākiem cilvēkiem.

Pirmajā daļā (*Pastaiga*) jāpievērš uzmanība sparīgai kustībai uz priekšu.

Otrajā daļā (*Galops*) jābūt uzmanīgiem brīdī, kad jāmaina kustības virziens pēc tam, kad nodejotas četras taktis, jo šajā vietā jāmaina kāja – t.i., kustību puiši pabeidz, stāvot uz labās kājas un piesitot kreiso. Lai dejotu tālāk, jānostājas uz kreisās un jāspers solis sāņus ar labo kāju. Meitām tas pats jā dara ar pretējām kājām.

Dejas otrajai daļai ir interesantas variācijas. Pirmā – *Grieziens*. Dejoņtāji satveras uz priekšu stieptu roku satvērienā un griežas uz vietas, dejojot galopu. Četras taktis grieziens ir pulksteņa rādītāja virzienā, četras – pretēji. Otrā variācija – Vārtiņi. Dejoņtāji izvēl pirmo pāri, kurš pārinieku rindu ved aiz sevi, satvērušies kā pirmajā gājienā. Sākoties otrajam gājienam (dzied *Suns ar kāju...*), pirmais pāris, paceļot sadotās rokas, izveido vārtiņus, kuriem cauri rindā iet visi citi. Otrā daļā tad spēlē, kamēr visi izgājuši cauri vārtiņiem.

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Pārinieki nostājas aplī ar seju pa dejas ceļu un sadod rokas – puisis labo roku sadod ar meitas kreiso. Brīvās rokas gar sāniem.</p>
<p><i>Pastaiga</i> 8 taktis (1.–8. takts 1reizi)</p>	<p>Dejotāji ar līganu gājiena soli, dziedādami iet pa dejas ceļu. Brīvās rokas sparīgi kustina.</p>
<p><i>Galops</i> 8 taktis (9.– 12.takts 2 reizes)</p>	<p>9. – 10. takts. Pārinieki pagriežas ar seju viens pret otru tā, ka meita stāv ar muguru dejas ceļa virzienā. Rokas sadod sānis stieptu roku satvērienā un dejo trīs galopa soļus uz apļa centru un piesit kāju. Puisis sāk dejojot ar kreiso kāju un piesit labo kāju, meita dara ar pretējo kāju.</p> <p>11. – 12. takts. Dejotāji atkārtō 5. – 6. takts kustības ar pretējo kāju, dejojot no apļa centra uz āru.</p> <p>9. – 10. takts. Dejotāji vēlreiz atkārtō 5. – 6. takts kustības, dejojot no apļa centra uz āru.</p> <p>11. – 12(13). takts. Dejotāji vēlreiz atkārtō 5. – 6. takts kustības, dejojot uz apļa centru.</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Trā rā ro-zā pol-ka, trā rā ro-zā pol-ka;

Trā rā ro-zā pol-ka, saim'un saimniec dancot iet.

Suns ar kāju, kaķis ar asti spēlē žīdam leijer-kas-ti; leijerkast'.

Ziņas par deju

Dejas pierākstu veikuši Latviešu folkloras krātuves XXI zinātniskās ekspedīcijas dalībnieki B. Poča un A. Krūmiņš. Par deju viņiem Strenčos stāstījusi 88 gadus vecā Minna Ziemele, kura pati nāk no Plāņiem (Vidzeme). Šo deju Minnai bērņibā (ap 1890. gadu) Plāņos mācījusi māte.

Dejas neparastā pirmā daļa ir savdabīga žīga, kas aicināt aicina sacensties.

Dejas popularizēšana uzsākta 1999. gadā mērķprogrammas "Pulkā eimu, pulkā teku" ietvaros. Arī šīs dejas izplatīšana iet raiti un te jāsaka Lielais Paldies folkloras kopu dalībniekiem, kas labprāt šo sparīgo deju deju paši un izmanto gan sadzīvā, gan priekšnesumos.

18.foto: Plaukstas zem kājām rāda Dandari 2002. gada Jāņos Konventa sētas pagrabā

19.foto: Plaukstas zem kājām deju nometnes 3x9 spēlmaniši 2001. g.

Dejas raksturs

Plāņu Jandālis ir visu vecumu dejojājiem piemērota deja, tomēr tieši bērņiem tā var patikt ar savu sparīgo raksturu. Jaunieši te var atrast kustības, kas ļautu kustību valodā paust savu attieksmi pret pārinieku. Vecāki cilvēki šo var izmantot, lai parādītu, ka tiem vēl daudz jauneklīga spara.

Deju var dejojot diezgan strauji. Nevajag nocotīt dejojājus, ilgstoši spēlējot palēninātā tempā.

Pirmajā daļā (*Plaukstas zem kājām*) jāpievērš uzmanība īpašajam lekšanas veidam un muguras taisnai turēšanai. Nekas neizskatās tik atbaidoši kā likmugurīgs cilvēks, kurš par visu vari grib savu augumu piepiest izdarīt plašas kustības ar kājām. Sākumā augumu turam stalti, tad lecām, ka zoles zib. Meitām jāapgūst iemaņas lekt arī tad, kad mugurā gari brunči. Plaukstu sasišanu meitas var aizstāt ar citu atbilstošu kustību.

Lai lecot varētu plaukstas sasist nelokoties, kājas jāpaceļ virs vidukļa augstuma. Kājas, protams, var celt, cik vien augstu ceļas, ja vien telpa un cieņas pilnā attieksme pret pārinieci to pieļauj.

Otrajā daļā (*Polka*) pāriniekiem tikai jādejo polkas solis pa dejas ceļu uz priekšu. Labi dejojāji to drīz vien sāks variēt, gan kustības laikā grozoties, gan, mainot satvērienu, gan izvēloties kādu pašiem tīkamu un polkas ritmā iederīgu kustību.

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Dejotāji nostājas aplī ar seju viens pret otru. Meitas stāv ar seju uz apļa centru, puisi – ar seju uz apļa āru. Rokas gar sāniem.</p>
<p><i>Plaukostas zem kājām</i></p> <p>8 taktis (1.–4. takts 2 reizes)</p>	<p>1. takts. Takts pirmajā daļā neliels ielēciens uz abām kājām. Takts otrajā daļā labo kāju dejotāji paceļ vidukļa augstumā un sasit plaukostas zem tās.</p> <p>2. takts. Dejotāji atkārto pirmās takts kustības, tikai takts otrajā daļā gaisā ceļ kreiso kāju.</p> <p>3.–4. takts. Atkārto 1. – 2. takts kustības.</p> <p>1.–4. takts atkārtojot. Atkārto 1.–4. takts kustības vēlreiz.</p>
<p><i>Polka</i></p> <p>8 taktis (5.–6. takts 2 reizes, 7.–8. takts 2 reizes)</p>	<p>Pārinieki satveras krustiskā satvērienā un dežo astoņus pievilciena polkas soļus pa dejas ceļu. Polkas soli dejotāji sāk ar labo kāju.</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Ak tī, jandā -lī, suņam raibi kamzoliš.

Man bij pirkti un a - dī - ti, suņam vien tik tē-va dot.

Ziņas par deju

Pankūkdancis ap 1985. gadu ienācis no Lietuvas un tiek uzskatīts par senu lietuviešu deju. Patiēšībā Lietuvā deja parādījās un tika iemīļota tikai 1978. gadā, kad lietuviešu studentiem to mācīja ciemos atbraukusī čehu studentu *kantri* stila deju grupa.

Dejas popularitāte Latvijā visaugstākā bija no 1987. līdz 1993. gadam. Arī tagad sadzīvē to deju visai bieži. Cilvēki, kas nav saistīti ar folkloras kustību, šo deju uzskata par latviešu deju. Tas norāda, ka tā ir diezgan strauji folklorizējusies. Dejas nosaukums radies, pārtulkojot lietuviski sacerēto dziesmas tekstu.

1978. – 1979. gadā Latvijā, tāpat kā pirms tam Lietuvā, sāka atdzimt sabiedrības interese par folkloru, kuru prese drīz vien nodēvēja par *folkloras vilni*. Lietuviešu ietekmēti, latvieši pēc kopīgiem sarīkojumiem sāka iet rotaļas un dejot tradicionālās dejas. Interesanti, ka bieži dejoja lietuviešu dejas, jo latviešu dejas netika atzītas par pietiekami folkloriskām. Patiesībā folkloras draugu lokā zināmās latviešu dejas (ar retiem izņēmumiem) ir ar senāku cilmi nekā no Lietuvas šurp ieceļojušās. *Pankūkdancis* tam ir spilgts piemērs.

20.foto: Pankūkas rāda Rija

21.foto: Pankūkas rāda Dandari

22.foto: Pankūkas deju Pulkā cimu, pulkā teku dalībnieki Koknesē 2003. g. maijā

Dejas raksturs

Rīgas Pankūkdanci parasti dejo tikai straujā tempā, dejas nobeigumā tempu saātrinot līdz fizisko spēju robežai. Tomēr šo deju var un vajag dejot ļoti dažādi. Ļoti labas sajūtas ir arī tad, ja pirmo daļu dejo lēnā tempā viegliem, virs grīdas slīdošiem gājiena soļiem un otro – paātri. Deju iespējams dejot kaut vairākas stundas.

Pirmajā daļā (*Pastaiga*) pārinieki iet slīdošiem gājiena soļiem. Paātrinot kustību, var pārvietoties ar skrējiena soļiem, bet vēl saātrinot – ar palēciena soļiem. Jāuzmanās, lai atmuguriskajos soļos respektētu citus dejojotājus un nekāptu viņiem uz kājām.

Otrajā daļā (*Sāņuslēcieni*) pārinieki var dejot *Rokenrola* stilā. Ne velti deju dažkārt sauc par *Leišu rokenrolu*.

Dejas apraksts

<i>Sākuma stāvoklis</i>	Puiši labo roku sadod ar meitas kreiso roku. Pārinieki nostājas kolonnā. Malējās rokas gar sāniem.
<i>Pastaiga</i> 8 taktis (1.–8. takts 1 reizi)	1. – 2. takts. Dejojāji ar slīdošiem gājiena soļiem virzās kolonnā uz priekšu. Puiši sāk kustību ar kreiso kāju, bet meitas – ar labo kāju. 3. – 4. takts. Dejojāji pagriežas ar seju kustībai pretējā virzienā tādā veidā, ka katrs dejotājs griežas ap savu asi. Sadod pretējās rokas un atkārto 1. – 2. takts kustību atmuguriski. 5. – 8. takts. Atkārto 1. – 4. takts kustību pretējā virzienā. Kustību sāk ar pretējām kājām.
<i>Sānsoļi ar maiņu</i> 8 taktis (9.–16. takts 1 reizi)	9. – 10. takts. Dejojāji dežo divas divsoļu polkas. Pirmais solis ir kopā, jo puiši sāk ar labo, bet meitas ar kreiso kāju. 11. takts. Dejojāji ar diviem soļiem apmainās vietām. Sākumā atlaiž rokas un meita sper divus soļus (kreiso, labo) puisim gar priekšu uz puīša vietu. 12. takts. Dejojāji sadod otras rokas – puisis kreiso sadod ar meitas labo. Dežo vienu divsoļu polku viens no otra prom. 13. – 16. takts. Atkārto 9. – 12. takts kustību ar pretējām kājām, t.i., puiši sāk ar kreiso, meitas ar labo kāju. Pabeidzot kustību, dejotāji ir sākuma stāvoklī.

Melodijas un teksta pieraksts

Ce-pa, ce-pa, ce-pa, ce-pa mā-te pankū - kas

Ce-pa, ce-pa, ce-pa, ce-pa mā-te pankū - kas

Jā! jā! kar-tu-pe - ļu pa - ankū - ū - kas

Ce-pa, ce-pa, ce-pa, ce-pa mā-te pankū - kas

Ziņas par deju

Dejas aprakstu publicējusi Elza Siliņa 1982. gadā savā grāmatā "Latviešu tautas dejas izcelsme un attīstība". Viņa, nenorādot ziņas par dejas izcelsmi, raksta, ka deja *Zābaki* ir ar sarežģītiem kāju krustošanas soļiem. Kāju krustošana ir visās Žīgās.

23.foto: Mārtiņš kopā ar Dandariem dejo Zābaku žīgu Liepājas PI 1989.g.

Dejai ir trīs daļas. Pāru dejām ir raksturīga divdaļīga uzbūve. Tāpēc visas zināmās trīsdalīgās dejas ir jāuztver kā izņēmumi.

Pašreizējo dejas interpretāciju izveidoju LU Deju folkloras kopai *Dandari* 1982. gadā, kad Aizputē notika pirmie Latvijas mēroga folkloras svētki. Tā kā ne Siliņas publikācijā, ne Latviešu folkloras krātuves fondos nebija atrodamā informācija par melodiju, tad pielāgoju dejas *Andžinš* melodiju. Tas izrādījās veiksmīgi. Ar nosaukumu *Zābaku žīga* šī tagad ir visai iemīļota deja.

Dejas raksturs

Rīgas Zābaku žīga jādejo, netaupot apavus. Jāņem vērā, ka dejai ir trīs daļas.

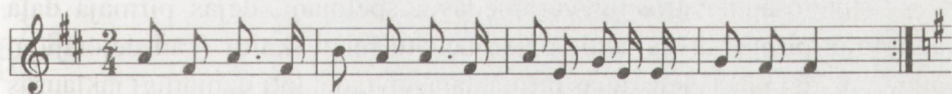
Pirmajā daļā (*Pastaiga*) puisim meita jāvada. Abiem pāriniekiem jāskatās. Šajā daļā iespējams dziedāt. Pastaigu veicot lēni, pievērsiet uzmanību savstarpējām attiecībām. Vidējās paaudzes dejojājiem patīkamāk satverties tā, ka dāmas pieķeras kungiem pie elkoņa.

Otrajā daļā (*Žīga*) pārinieki lec, cik vien sparīgi spēj. Aizrautīgi dejojāji skaļā balsī sauc: "Šitā, šitā, ņer, ņer, ņer!"

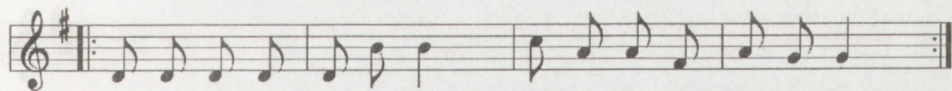
Polku trešajā daļā dejo, katras takts sākumu uzsverot ar kājas piesitieniem. Iesaku dejojot pievilciena polku.

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Dejotāji nostājas viens otram līdzās ar seju pa dejas ceļu. Puiša labā roka sadota ar meitas kreiso roku. Malējās rokas sānos.</p>
<p><i>Pastaiga</i></p> <p>8 taktis (1.–4. takts 2 reizes)</p>	<p>1.–4. takts. Pārinieki vieglā gājiena solī dodas pa dejas ceļu. Meitas sāk kustību ar labo kāju, Puiši sāk kustību ar kreiso kāju.</p> <p>1.–4. takts atkārtojot. Atlaiž sadotās rokas un pagriežas ar seju pret dejas ceļu. Atkārto kustību ar pretējām kājām, ejot pret dejas ceļu.</p>
<p><i>Žīga</i></p> <p>8 taktis (5.–8. takts 2 reizes)</p>	<p>Pārinieki pagriežas ar seju viens pret otru. Rokas ieliek sānos. Lec Žīgu, atspēroties uz abām kājām.</p> <p>5. takts. Divi augsti lēcieni, gaisā zem sevis krustojot kājas.</p> <p>6. takts. Trīs sīki lēcieni, vēršot kājas aizvien plašāk.</p> <p>7.–8. takts Pārinieki atkārto iepriekšējo kustību.</p> <p>5.–8. takts atkārtojot. Atkārtojot mūziku, dejotāji lēcienus atkārto.</p>
<p><i>Polka</i></p> <p>8 taktis (5.–8. takts 2 reizes)</p>	<p>5.–8. takts, divas reizes atkārtojot. Pārinieki satveras aptvērienā ar sadotām rokām sānos (polkas aptvērienā) un dejo astoņus Apaļās polkas soļus, pārvietojoties pa dejas ceļu.</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Lie-la skā-de no-ti-ku-si, ve-cie zābaki sa-plīsuš'

Ši-tā, ši-tā ņer, ņer, ņer! Ši-tā, ši-tā ņer, ņer, ņer!

Ziņas par deju

Dejas aprakstu es atradu Latviešu folkloras krātuvē, kur Rucavas novada (Kurzeme) folkloras ekspedīciju materiālos minēts dejas *Papiljons* apraksts un piezīme, ka *Mugurdanci* deju tieši tāpat. Arī dejas mūzika pierakstīta Rucavā. Dejas un mūzikas pierakstu oriģināli glabājas Latviešu folkloras krātuves fondos.

24.foto: Dandari deju Rucavas Mugurdanci Doma laukumā 1991. g. festivālā Baltica.

Pašreizējo interpretāciju izveidojis E. Spīčs Latvijas Universitātes Deju folkloras kopā *Dandari* 1987. gadā. Šo deju labprāt dejo gan bērni, gan jaunieši. Ļoti laba sacensību deja.

Dejas raksturs

Rucavas Mugurdancis visu vecumu dejojājiem sagādās prieku, ja dejošana notiks aizrautīgi un ar izteikti cienīgu attieksmi pret pārinieku.

Pirmajā daļā (*Muguras*) jāpievērš uzmanība griezienam. Tas vienmēr izdodas, ja pārinieki pagrieziena mirklī nedaudz noliecas uz priekšu. Tad rokām ir brīvāka kustība.

Otrajā daļā (*Divsoļu polka*) pāriniekiem ātri jādejo pa apli vai pa brīvi izvēlētu ceļu.

Šajā dejā netiek lietotas soļu variācijas. Tiesa, dažkārt dejojāji divsoļu polkas vietā dejo pieliciena polku.

Interesantu variāciju var piedāvāt spēlmaņi, dejas pirmajā daļā atkārtotot pirmās divas taktis neierobežotu reižu skaitu. Tad dejojājiem jājūt, cik ilgi būs jādejo dejas pirmā daļa, un tādēļ ļoti uzmanīgi jāklausa muzikantu spēlētājā, lai nenokavētu otrā gājiena sākumu.

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Dejotāji nostājas aplī ar seju pa dejas ceļu. Rokas sadod krustiskā satvērienā uz muguras.</p>
<p><i>Mugurdancis</i></p> <p>8 taktis, (1.– 8. taktis)</p>	<p>1. taks. Dejotāji izliek kājas uz papēža un pirkstgala 2. taks. Dejotāji trīs reizes piesit kājas. Puiši piesit kreiso, labo, kreiso. meitas – otrādāk. Vienlaicīgi, nemainot satvērienu, katrs dejotājs pagriežas pretējā virzienā. Griežas viens no otra prom. 3. – 4. taks. Atkārto 1. – 2. taks. kustību, sākot ar pretējām kājām. 5. – 8. taks. Atkārto visu 1. – 4. taks kustību.</p>
<p><i>Divsoļu polka</i></p> <p>8 taktis (9 – 16. taks)</p>	<p>9. – 16. taks. Pārinieki aptveras aptvērienā ar sadotu roku (<i>Valcera</i> aptvērienā) un dejo sešpadsmit divsoļu polkas. Dejoj var pa dejas ceļu vai, brīvi izvēloties virzienu.</p>

Melodijas pieraksts

The musical notation consists of four staves in a 2/4 time signature with a key signature of one sharp (F#). The melody is written in a single voice on a treble clef. The first staff contains the first four measures, the second staff the next four measures, the third staff the next four measures, and the fourth staff the final two measures ending with a double bar line.

Ziņas par deju

Deju skolotāja Jēkaba Stumbra 1937. gadā Rugāju apkārtņē (Latgale) pierakstīta un vairākkārt publicēta deja.

Pašreizējo interpretāciju izveidojis E. Spīčs Latvijas Universitātes Deju folkloras kopā *Dandari* 1984. gadā. Šo deju labprāt dejo gan bērni, gan jaunieši. Īpaši lielu sajūsmu izsauc dejas variācija ar sasveicināšanos un atsveicināšanos starp dejas gājieniem. Dejas apraksts un melodija 2003. gadā iekļauta 5. klases mūzikas nodarbībās. Dejas tekstā, kurš visās publikācijās ir tikai latviešu valodā, šajā interpretācijā vārds "Kārlis" aizvietots ar vārdu "brālis" un var tikt aizvietots ar vārdu "māsa", utt.

Dejas raksturs

Rugāju Plācenītis visu vecumu dejojājiem sagādās prieku, ja dejošana notiks rotaļīgi, aizrautīgi un ar izteikti cienīgu attieksmi pret pārinieku. Attieksmes noskaņu priekšā pasaka dejas vārdi, kuros var slēpties gan ironija, gan daudznozīmīga poza, gan patiesas skumjas. Tādējādi dejas niansējums ļoti atkarīgs no pašiem dejojājiem.

Šo deju var izmantot, lai iepazītos ar pretējā dzimuma pāriniekiem. Pirms dejas sākuma partneri izteiksmīgi iepazīstas: nosauc vārdu, cienīgi paklanās, pakrata sadotās rokas utt. Pēc dejas pirmās un otrās daļas nodejošanas tikpat cienīgi viens no otra atvadās, lai paspertu soli pa labi un satiktos ar nākamo pārinieku.

Pirmajā daļā (*Sānsolis*) jāpievērš uzmanība acu spēlei - ar katru pārinieku, kas tuvojas vai attālinās, var saskatīties, samirkšķināties un atvadīties. Lai kā dejojti aizrautos ar acu saspēli, tomēr uzmanīgiem jābūt brīdī, kas mūzikas ceturtās takts beigās ir pauze, lai precīzi piesistu kāju.

Otrajā daļā (*Polka*) pāriniekiem ātri jādejo pa apli. Soļu variācijas dejā nav izplatītas, jo interesantāka ir pārinieku maiņa otrās daļas beigās.

25.foto: Ernests un Dina rāda Sānsoli

Dejas apraksts

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Dejotāji nostājas aplī ar seju viens pret otru. Meitas stāv ar seju uz apļa vidu, puīši – ar seju uz apļa āru.</p>
<p><i>Sānsolis</i></p> <p>8 taktis (1.–4. takts 2 reizes)</p>	<p>1.–4. takts. Meitas, sākot ar labo kāju, dejo septiņus pieliciena soļus pa dejas ceļu. Puīši dejo septiņus pieliciena soļus pa dejas ceļu, sākot ar kreiso kāju.</p> <p>4. takts beigās visi piesit kāju. Meitas piesit kreiso kāju, bet puīši – labo.</p> <p>1.–4. takts atkārtojot – pārinieki dejo kustību pretējā virzienā, līdz atgriežas pie sava partnera. Gājienu pabeidz ar palocīšanos viens pret otru.</p>
<p><i>Polka</i></p> <p>8 taktis (5.–8. takts 2 reizes)</p>	<p>5.–8. takts divas reizes. Pārinieki satveras krustiskā satvērienā un dejo astoņus pievilciena polkas soļus. Puīši sāk ar kreiso, meitas – ar labo kāju.</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Ak, mēs abi divi, ak, mēs, abi divi, ak, mēs, abi divi, jā!

Brā-li, brā-li, lec uz krāsns, tur ir kar-sti plā-ce-ņi

Ziņas par deju

Dejas melodiju Skaistkalnē (Zemgale) 1951. gadā no Apolonijas Romanovskas pierakstījis A. Kalniņš, bet norisi 1965. gadā pierakstījis R. Skudra. Pieraksta oriģināli glabājas Latviešu folkloras krātuvē. Tautas mūzikas centra deju pētniece Sniedze Grīnberga deju ieteica sacīkstei "Vedam danci".

Pašreizējā interpretāciju izveidojis E. Spīčs Latvijas Universitātes Deju folkloras kopā *Dandari* 1999. gadā, lai *Sirdspolku* varētu dejot Latvijas jaunatnes tradicionālās kultūras pārmantošanas mērķprogrammas "Pulkā eimu, pulkā teku" dalībnieki. Jāatzīmē, ka Zemgales tradicionālās dejas ir maz pētītas.

Dejas raksturs

Skaistkalnes Sirdspolka ir mierīga deja. Tādēļ tā piemērota, lai nomierināru satrauktus prātus vai atpūstos pēc kādas straujākas dejas. Dejas nosvērtais raksturs patiks vecāka gadagājuma ļaudīm, bet saspēles iepējas var piesaistīt jebkura vecuma dejojājus, kam nav svešas ritma variācijas.

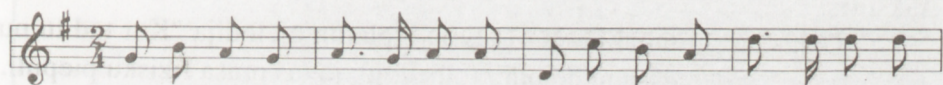
26.foto: Sānsoli ar plaukstu sasitieniem rāda Rija

Pirmajā daļā (*Sānsolis*) tikai jāļaujas dejas plūdamam un jāpacenšas ieturēt kustības virzienu. Soļu raksts un plaukstu sasitieni ļauj saspēlēt ar pārinieku. Šo daļu var variēt, gan izmainot soļu raksta uzsvarus, gan plaukstu sasitieniem biežumu. Iespējama variācija, kurā pārinieki kustību sāk vienā virzienā.

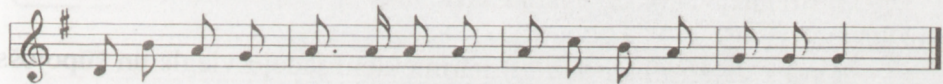
Otrajā daļā (*Polka*) pāriniekiem mierīgā solī jādejo brīvi izvēlētā virzienā. Maziem dejojājiem ieteicams visiem dejojot aplī pa dejas ceļu.

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Dejotāji nostājas ar seju viens pret otru. Rokas tur gar sāniem vai sānos.</p>
<p><i>Sānsolis</i></p> <p>4 taktis (1.–4.takts 1 reizi)</p>	<p>1. takts. Kustību pārinieki sāk sāņus. Puiši sāk ar labo, meitas – ar kreiso kāju. Meita ar kreiso kāju liek soli pa kreisi, labo pieliek klāt un vēlreiz sper soli ar kreiso kāju. Tad sasit plaukostas.</p> <p>2. takts. Dejotāji atkārtō 1. takts kustību ar pretējo kāju pretējā virzienā.</p> <p>3. – 4. takts. Atkārtō 1. – 2. takts kustību.</p>
<p><i>Polka</i></p> <p>4 taktis (5.–8.takts 1 reizi)</p>	<p>5. – 8. takts. Pārinieki aptveras plecu vidukļa aptvērienā un deļo četras apaļās polkas jebkurā brīvi izvēlēatā virzienā, netraucējot citiem dejotājiem.</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Preciet mani cie – ma zēni, es tā lie – lā dar – be – niece.

Pa trim gadiem vie – nu ze – Ķi kā li – go – ti no – li – goj'.

Ziņas par deju

Dejas norīsi Latviešu folkloras krātuves zinātniskās ekspedīcijas dalībniekiem 1987. gadā rādīja Šķilbēnu (Latgale) etnogrāfiskā ansambļa dalībnieki. Dejas aprakstu pierakstīja E. Spīčs.

Ūzeits ir Balvu rajonā savulaik izplatīta pāru deja. Mūsdienās to dejo Šķilbēnu, Rekavas, Tilžas un citu etnogrāfisko ansambļu dalībnieki savos sarīkojumos. Deju izplata arī rīdzinieki – LU Deju folkloras kopa *Dandari* un Rīgas *Danču kluba* biedri.

Dejas raksturs

Šķilbēnu Ūzeits ir deja, kas ļauj dejojājiem parādīt izveicību un labu ritma izjūtu. Dejojājiem jāļaujas dejas burvībai, jo tikai tad ir sajūtams tās raksturs.

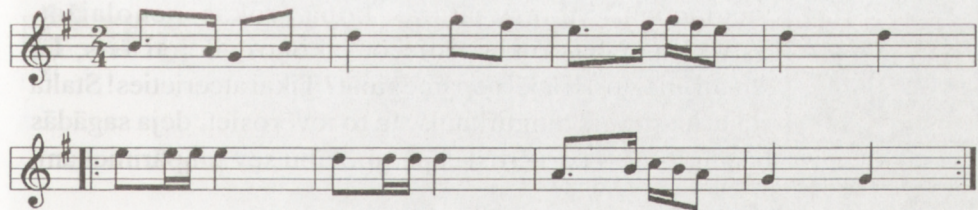
Dejas pavadījumā ir visā Latvijā izplatīta melodija "Kur tad tu nu biji". Tomēr ar dziedāšanu dejojāji to nedejo, jo tas prasa fizisku piepūli.

Pirmajā daļā (*Turp un atpakaļ*) jādejo tā, lai nekāptu sev un citiem uz kājām.

Otrajā daļā (*Meitu maiņa*) pāriniekiem jādejo viegls un šūpojošs vieglās polkas solis bez jebkādiem palēcieniem. Pārvietošanās pa dejas ceļu notiek, ik pēc divām taktīm apstājoties. Apstāšanās brīdī puīši paklanās pāriniecei un sagaida nākošo. Nākošā pāriniece ir jāsatver diezgan cieši, lai turpmākās kustības, griežoties ar vieglās polkas soli pa dejas ceļu, abiem dejojājiem notiktu vienlaicīgi un būtu stingri ritmā.

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Pārinieki nostājas līdzās aplī ar seju pa dejas ceļu – meita apļa ārpusē, puisis – iekšpusē, un aptveras plecu vidukļa aptvērienā (puīši apņem meitas ap vidu). Brīvās rokas sadod priekšā.</p>
<p><i>Turp un atpakaļ</i></p> <p>8 taktis (1.–4. takts 2 reizes)</p>	<p>1. – 2. takts. Dejojāji iet trīs līganus gājiena soļus pa dejas ceļu uz priekšu un, pabeidzot kustību, piesit kāju. Puīši sāk ar kreiso, meitas – ar labo kāju. Piesitienus puīši izdara ar labo kāju, meitas – ar kreiso.</p> <p>3. – 4. takts. Dejojāji atkārto 1. un 2. takts darbību, atmuguriski atkāpjoties, tikai kustību sāk ar pretējām kājām.</p> <p>1. – 4. takts atkārtojot. Dejojāji atkārto 1. līdz 4. takts darbību.</p>
<p><i>Meitu maiņa</i></p> <p>8 taktis (5.–8. takts 2 reizes)</p>	<p>5. – 6. takts. Pārinieki dežo divus Apaļās (vieglās) polkas soļus, griežoties un pārvietojoties pa dejas ceļu.</p> <p>7. – 8. takts. Puisis apstājas ar seju pret apļa ārpusi, atvadās no pārinieces un palīdz tai turpināt ceļu pie nākošā puīša, kurš stāv dejas ceļa virzienā. Meitene, nepārtraucot kustību, atvadās no puīša un turpina Apaļo polku, pārvietojoties pa dejas ceļu pie nākamā puīša.</p> <p>5. – 8. takts atkārtojot. Vēlreiz atkārto visu iepriekšējo gājiena darbību.</p>

Melodijas pieraksts

Protams, ja sirds kāro, tad var dziedāt. Vārdi jau nebūs tālu jāmeklē.

Ziņas par deju

Danci Tautas mūzikas centra speciālisti 1994. gadā ir pierakstījuši no Edmunda Zelča (*1929) Tilžā (Latgale). E. Zelčs danci gan spēlēja ar ermoņikām(hromku), gan pats dejoja. Dejas pieraksta oriģināls – apraksts un video glabājas Tautas mūzikas centrā.

Tilžā pierakstītā *Dzīsmē* ir ļoti līdzīga Latvijā pašlaik labāk zināmam dancim ar tādu pašu nosaukumu, kuru cilvēkiem iemācīja etnogrāfiskais ansamblis no Upītes – tād *Upītes Dzīsmēi*. Abi danči ir kāda senāka danča mūsdienu interpretācija (pielāgojums noteiktai vajadzībai) un stilizācija (pielāgojums noteiktam uzskatu un rīcības modelim – stereotipam). Tieši tas nodrošina šī danča eksistenci mūsdienās, kad cilvēki labprāt dejo pāru dejas ar griežieniem.

Dejas raksturs

Dancim *Tilžas Dzīsmē* ir neatlaidīgs raksturs. Pats dancis cilvēku noskaņo uz dejošanu. Ar šo norisi labi “iešūpoties” visam deju vakaram. Tādēļ tas dancots pats pirmais vai dažkārt pēdējais, lai kārtīgi izdancotos pirms mājās iešanas.

Pirmajā daļā (*Lēcieni*) jādejo, ļoti stingri turot augumu. Lēcieni var tikt izdarīti arī iesānis.

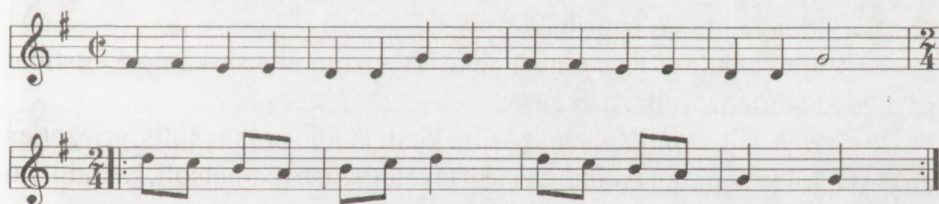

27.foto: H.Stalte un Dz. Liepiņš rāda Dzīsmes aptvērienu.

Otrajā daļā (*Griežiens*) jāpievērš uzmanība soļa vieglumam. Stingri jāturas kopā, rokas nenolaižot. Satvēriens, abas rokas saliecot elkoņos, ir ļoti ērts, lai strauji grieztos. Kādēļ nepamēģināt? Tikai atcerieties! Stalta stāja un stingrs mugurkauls. Ja to ievērosiet, deja sagādās baudu, ja nē – pārvērtīsies par mocību sev un pāriniekam.

<p><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Pārinieki nostājas līdzās, meita puisim pie labā sāna. Rokas sadod krustiskā aptvērīenā.</p>
<p><i>Lēcieni</i></p> <p>4 taktis (1.–4. takts 1 reizi)</p>	<p>1. takts. Dancotāji lec četrus palēcienus – uz priekšu divus palēcienus uz labās kājas un atpakaļ divus palēcienus uz kreisās kājas.</p> <p>2. takts. Atkārto 1. takts kustības.</p> <p>3. takts. Vēlreiz atkārto 1. takts kustības.</p> <p>4. takts. Dancotāji lec uz priekšu divus palēcienus uz labās kājas un kreiso pieliek pie labās.</p>
<p><i>Grieziens</i></p> <p>4 taktis (5.–8. takts 2 reizes)</p>	<p>5. – 8. takts divas reizes. Pārinieki pagriežas viens pret otru un sadotās rokas saliec elkoņos. Elkoņus pavērš uz leju šādi satvērušies, dejojotāji ar 8 dubultpalēcieniem (divsoļu polku) griežas uz riņķi. Kustību sāk ar kreiso kāju. Griežoties, brīvi pārvietojas pa visu dejaslaukumu.</p>

Melodijas pieraksts

Ziņas par deju

Deju 1993. gadā Tautas mūzikas centra (TMC) folkloras vākšanas ekspedīcijai mācījusi izcilā pasaku teicēja Alma Makovska (*1922) no Vandzenes (Kurzeme). Apraksts un Pastendes kapelas iespēlētā mūzika atrodama TMC izdevumā *Danču izlase II* ar nosaukumu *Cūkarikšam*. Pierakstu oriģināli glabājas TMC.

28.foto: A. Makovska ar vectēva ģīgu Vandzenē ap 1970. gadu.

Tradicionālo deju pētniece Sniedze Grīnberga 1999. gadā deju ieteica popularizācijai Latvijas skolās, izmantojot mērķprogrammas "Pulkā eimu, pulkā teku" iespējas. *Cūkriksis* ir laba sacensību deja.

Dejas raksturs

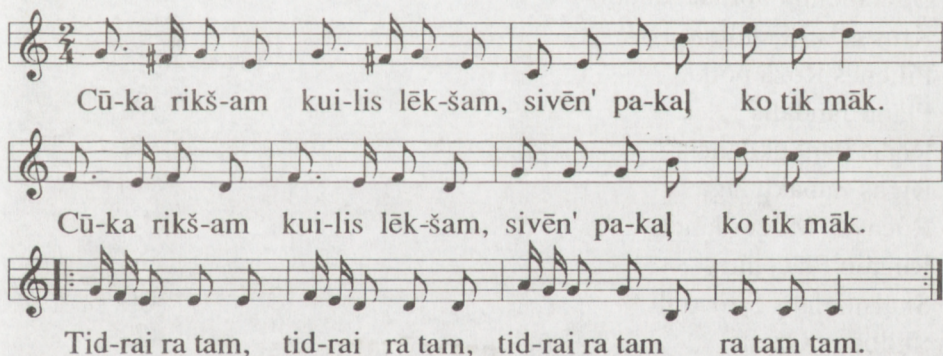
Vandzenes Cūkriksis ir straujiem dejojājiem piemērota deja. Deju var dejojot diezgan ilgi jebkurā tempā. Dejas raksturs ir nemierīgs, nedaudz pat vieglprātīgs. Laba sacensību deja, kurā dejojājiem jāparāda izveicība, precīza ritma izjūta un izturība.

Pirmajā daļā (*Lec pa apli*) jāpievērš uzmanība saskanīgai kustībai pārī, jo aptvēriens ir diezgan ciešs.

Otrajā daļā (*Apaļā polka*) pāriniekiem jādejo polkas solis, griežoties un pārvietojoties pa dejas ceļu. Svarīgi izvēlēties īsto pamatsoli, kas atbilstu pavadījuma dziesmas ritmam. Vispiemērotākais pamatsolis, jo atbilstošākais gan ritmam, gan vārdiem, ir auļi, kurus sauc arī par lēkšiem vai galopu. Masku uzvedumā meitas var izvēlēties dejojot rikšos, kamēr puisi paliek pie vareniem auļiem.

<p style="text-align: center;"><i>Sākuma stāvoklis</i></p>	<p>Pārinieki aptveras aptvērienā ar sadotu roku un nostājas aplī, pagriezušies ar seju pa dejas ceļu – meita apļa ārpusē, puisis – iekšpusē.</p>
<p style="text-align: center;"><i>Lec pa apli</i></p> <p style="text-align: center;">8 taktis (1.– 8. takts)</p>	<p>1.– 3. takts. Pārinieki dejo sešus palēciena soļus uz priekšu pa dejas ceļu. Meitas sāk ar labo, puīši ar kreiso kāju.</p> <p>4. takts. Visi trīs reizes piesit kājas. Meitas – labo, kreiso, labo, puīši – kreiso, labo, kreiso.</p> <p>5.– 8. takts. Mūziku turpinot, dejotāji visu kustību, sākot ar pretējo kāju, atkārtoti pret dejas ceļu. Aptvēriens netiek mainīts.</p>
<p style="text-align: center;"><i>Apaļā polka</i></p> <p style="text-align: center;">8 taktis (9.–12. takts 2 reizes)</p>	<p>9.– 12. takts divas reizes. Dejtāji dejo Apaļo polku pa dejas ceļu, cilājot sadotās rokas un braši piesitot kājas. Polkai visnoderīgākais ir pievilciena pamatsolis (sauc arī auļi, lēkši, galops). Vēl var lietot arī skrējienu (rikšus).</p>

Melodijas un teksta pieraksts

Cū-ka rikš-am kui-lis lēk-šam, sivēn' pa-kaļ ko tik māk.

Cū-ka rikš-am kui-lis lēk-šam, sivēn' pa-kaļ ko tik māk.

Tid-rai ra tam, tid-rai ra tam, tid-rai ra tam ra tam tam.

Saturs

Ievads	3
Kas ir tradicionālā deja? Kā pierakstīt deju?	4
Par deju nosaukumiem	5
Kas ir dejas valoda?	6
Ar kādiem soļiem jādejo?	7
Abrupes Vēžu dancis	10
Atašienes Suseklis	12
Bramberges Bučupolis	14
Bulānas Ē lenderis	16
Bulānas Trīnīte	18
Dignājas Puisēns	20
Dzērbenes Jūrmalniece	22
Gudenieku Pabraucgabiliņš	24
Krustpils Madaliņa	26
Pīltenes Rozā polka	28
Plāņu Jandālis	30
Rīgas Pankūkdancis	32
Rīgas Zābaku žiga	34
Rucavas Mugurdancis	36
Rugāju Plācenītis	38
Skaistkalnes Sirdspolka	40
Šķilbēnu Ūzeits	42
Tilžas Dzīsmē	44
Vandzenes Cūkriksis	46

**OBĻIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS**

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0303079080

N M-2
13325/II+CD

Mārtiņa deju grāmata

Latviešu tradicionālā deju

2. burtnīcas daļas

- Abrupes Vēžu dancis
- Atašienes Suseklis
- Bramberģes Bučupolis
- Bulānas Ēlenderis
- Bulānas Trīnīte
- Dignājas Puisēns
- Dzērbenes Jūrmalniece
- Gudenieku Pabraucgabaliņš
- Krustpils Madaliņa
- Piltenes Rozā polka
- Plāņu Jandālis
- Rīgas Pankūkdancis
- Rīgas Zābaku žīga
- Rucavas Mugurdancis
- Rugāju Plācenītis
- Skaistkalnes Sirdspolka
- Šķilbēnu Ūzeits
- Tilžas Dzīsmē
- Vandzenes, Cūkriksis

Ar multimediju izdevuma "Mārtiņa deju grāmata" pilno variantu, kurā ir arī audio un video paraugi, var iepazīties Internetā – www.liis.lv/deja. Video un audio materiālus deju apgūšanai var iegādāties atsevišķi.

Ernests Spīčs

Mārtiņa deju grāmata

Latviešu tradicionālā deju – 2. burtnīca, 2. izdevums

Literārā redaktore I. Audriņa. Reģ.apl.Nr.2– 0266

©Ernests Spīčs, 2000; © Ernests Spīčs (teksti, deju apraksti un foto), 2003

Izdevumā izmantotas arī Dzintara Liepiņa, Ulfa Sandstrēma fotogrāfijas,

kā arī personīgā arhīva fotomateriāli.

ISBN 9984-725-73-1